

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

JAZYK MECHANICKÉHO
POMERANČE V ČESKÉM
PŘEKLADU

LEXIKÁLNÍ ANALÝZA JAZYKA TÝNŮ

THE LANGUAGE OF THE CLOCKWORK ORANGE
IN THE CZECH TRANSLATION
LEXICAL ANALYSIS OF TYN'S TALK

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTORKA PRÁCE: Jiřina Janošťáková
VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Josef Línek, Ph.D.
OLOMOUC 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci *Jazyk Mechanického pomeranče v českém překladu* vypracovala samostatně na základě zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

V Olomouci 20. srpna 2012

Poděkování

Můj dík patří jednak vedoucímu práce doktoru J. Línkovi za shovívavost a kritické připomínky. Především však Mgr. O. Molinovi bez jehož psychické podpory a trpělivosti by tato práce nikdy nebyla dokončena.

Obsah

---

1. Úvod•6
2. Anthony Burgess a Mechanický pomeranč•8
  - 2.1 Anthony Burgess•8
  - 2.2 Mechanický pomeranč – shrnutí děje•9
3. Sociolekty – především slang – a problematika jejich překladu•12
  - 3.1 Sociolekty (sociální dialekty)•12
  - 3.2 Jazyk Týnů•14
  - 3.3 Překlad slangu•14
4. Obohacování slovní zásoby•18
  - 4.1 Neologismy •18
  - 4.2 Jazyk Týnů ve vztahu k neologii•20
5. Slovtvorba•21
  - 5.1 Derivace•21
  - 5.2 Kompozice•22
  - 5.3 Reflexivizace•23
  - 5.4 Univerbizace•23
  - 5.5 Abreviace•23
  - 5.6 Ruská slovtvorba•24
6. Lexikální onomaziologie•25
  - 6.1 Kategorie modifikační•25
  - 6.2 Kategorie transpoziční•26
  - 6.3 Kategorie mutační•26
  - 6.4 Kategorie reprodukční a koordinační•26
7. Excerpt materiálu•27
  - 7.1 Sumarizace•27
  - 7.2 Kritéria a zdroje pro další třídění•28
8. Lexémy jazyka Týnů fundované ruštinou •29
  - 8.1 Ortografická adaptace•29
  - 8.2. Slovtvorné postupy•29
  - 8.3. Morfologická adaptace•31
9. Lexémy jazyka Týnů fundované angličtinou•33
  - 9.1 Ortografická adaptace•33

9.2 Slovo tvorné postupy	•34
9.3 Morfoložická adaptace	•36
10. Lexémy jazyka Týnů autorské a fundované ostatními jazyky	•37
11. Závěr	•39
Anotace	•41
12. Literatura	•42
13. Slovník jazyka Týnů	•44
Lexémy motivované ruštinou	•44
Lexémy motivované angličtinou	•45
Ostatní lexémy motivované jinými jazyky a autorskými slovy originálu	•49
Abstract	•50

1. Úvod

„Quaint,“ said Dr Brodsky, like smiling, „the dialect of the tribe. Do you know anything of its provenance, Branom?“

„Odd bits of old rhytming slang,“ said Dr Branom, who did not look quite so much like a friend any more. „A bit of gipsy talk, too. But most of the roots are Slav. Propaganda. Subliminal penetration.“¹

V této práci se pokoušíme o analýzu českého překladu jazyka hlavního hrdiny novely Anthonyho Burgesee *Mechanický pomeranč*. Anglicky píšící autor vytvořil řeč svého hrdiny převážně z ruských lexémů, které působí velmi kontrastně vůči angličtině. Do češtiny novelu přeložil Ladislav Šenkyřík, který se pokusil jazyk hlavního hrdiny analogicky vytvořit tak, aby se přirozeně adaptoval do českého jazyka, stejně jako je tomu v Burgessově originále.

Jak vyplývá z výše uvedeného, diference mezi překladem a originálem je podmíněna již samotnou skutečností, že čeština je jazykem slovanským, stejně jako ruština, na níž se jazyk hlavního hrdiny, takzvaný nadsat talk, zakládá. Základním účelem překladu je překonat mezikulturní bariéry, tato povinnost spočívá na bedrech překladatele a ten jí podrobuje jednotlivá řešení ve všech plánech jazyka. Podle lingvistického přístupu k teorii překladu je základním principem funkční ekvivalence. Při aplikaci tohoto přístupu nezáleží na tom, zda překladatel využije stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci, pokud možno po všech stránkách – tedy nejen významové, věcné (denotační, referenční), ale i konotační (expresivní, asociační) a pragmatické.²

Burgessovo dílo je od svého vzniku hodnoceno velmi pozitivně. Díky svému kladnému vztahu k hudbě a absolutnímu hudebnímu sluchu vytvořil lingvistický experiment, naprostý jazykový koncert založený na hře s fonetickou stránkou jazyka vlastního, tedy angličtiny, doplněného o kontrastní ruštinu, která tvoří základnu uměle vytvořeného nadsat talku, kterým se hrdina dorozumívá se svými druhy a děsí své okolí.

Cílem naší práce je analyzovat, jakým způsobem je Burgessův specifický, uměle vytvořený jazyk nadsat talk převeden do češtiny. Vycházíme z hypotézy, že při překladu nadsat talku do češtiny, tedy jazyka slovanského, bude nutné provést ekvivalenci ruských lexémů užitých Burgessem, jejichž podobnost s lexémy českými potlačuje autorův estetický záměr (*бумба – битва, нумб – пít*), za lexémy s morfologickým základem v jazyce anglosasském.

1 Burgess, A.: *A Clockwork Orange*. Penguin Books, London 1972, s. 91.

2 Knittlová, D.: *Překlad a překládání*. Olomouc 2010, s. 7.

Sledovat budeme rozsah a slovtvorbu jazyka Týnů, spolu s mírou, do které se podařilo adaptovat nově utvořené lexémy fundované cizím jazykem do českého jazykového plánu.

Naše analýza vychází z připojeného slovníčku jazyka Týnů, který jsme sestavili na základě komparace originálu s překladem s přihlédnutím k americké edici obsahující slovníček nadsat talk. Kapitole věnujeme sociolektům v českém jazykovém prostředí, především slangu, abychom odkryli možnosti, s nimiž může překladatel pracovat, a dále obecné problematice překladu slangu z cizího jazyka.

Jako teoretické východisko naší analýzy zařazujeme stručný popis způsobů obohacování české slovní zásoby s důrazem na neologii a její vztah k jazyku Týnů.

V další kapitole se věnujeme slovtvorbě a onomaziologickým kategoriím, které definují možnosti adaptace lexému do českého jazykového plánu.

V poslední části naší práce analyzujeme jednotlivé skupiny lexémů podle způsobů tvoření slov (odvozování, skládání, zkracování), které budeme sledovat u jednotlivých slovních druhů.

2. Anthony Burgess a Mechanický pomeranč

2.1 Anthony Burgess

Nejprve předkládáme krátký exkurz do života a díla Anthonyho Burgesse. *John Anthony Burgess Wilson* (1917–1993) je vlastní jméno britského spisovatele, básníka, dramatika a literárního kritika, kterého známe pod pseudonymem Anthony Burgess. Jeho největším odkazem je novela *Mechanický pomeranč* (*A Clockwork Orange*, 1962), která se mimo jiné zařadila na 65. příčku žebříčku 100 nejlepších anglicky psaných novel dvacátého století sestaveného americkou Modern Library.³

Burgess se narodil na předměstí Manchestru v Anglii v katolicky založené rodině. Matka se živila jako kabaretní zpěvačka a tanečnice. Jeho otec byl hospodským pianistou a doprovázel svou hudbou promítání němých filmů. V roce 1918 Burgess přišel o matku, která ve svých 30 letech podlehla pandemii španělské chřipky. Poté ho vychovávala jeho teta a následně nevlastní matka. Tento fakt se odrazil v jeho pozdějším díle.⁴

Na univerzitě v Manchestru vystudoval anglickou filologii a literaturu. Po službě v armádě několik let vyučoval anglickou literaturu na střední škole v Branbury. V roce 1954 se připojil k British Colonial Service a přijal místo učitele v Malajsii.⁵ Svou spisovatelskou dráhu započal právě tam. Psaní se věnoval jako ušlechtilé zábavě, jeho prvotina *Time for a Tiger* byla vydána pod pseudonymem Anthony Burgess. Po záhadném kolapsu na Borneu, se vrátil zpět do Anglie s diagnózou zhoubného mozkového nádoru. Vyhlička na brzký konec života se stala podnětem pro další tvorbu, jejímž účelem bylo především finančně zabezpečit manželku, budoucí vdovu. V roce 1962 publikoval sedm novel, mezi nimi *A Clockwork Orange*. Následně se však ukázalo, že diagnóza byla chybná a Burgess žil dalších 33 let.⁶

Dalším významným počinem je komická trilogie o obhroublém básníkovi s nedostatkem inspirace. První díl *Inside Mr Enderby* (1963) vydal pod pseudonymem Joseph Kell. Sleduje Enderbyho milostná, kulturní a gastronomická dobrodružství v Anglii, Římě, Maroku a New Yorku. Tato trilogie poskytla místo pro rozvinutí jeho vynalézavé a trefné sociální satiry a jazykových experimentů, které jsou dále typické pro jeho dílo.⁷

³ *Modern Library* [online] [cit. 2012-04-24] <<http://www.modernlibrary.com/top-100/100-best-novels/>>

⁴ *Anthony Burgess* [online] [cit. 2012-04-24] <<http://www.anthonymburgess.org/about-anthony-burgess/burgess-a-brief-life>>

⁵ *Anthony Burgees* [online] [cit. 2012-04-24] <http://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Burgess>

⁶ Ousby, I.: *Literature in English*. Cambridge University Press, 1993, s 133.

⁷ Drabble, M. (ed.): *English Literature*. Oxford University Press, 2000, s 149.

Z mnoha oblastí jeho působení zmiňme také kritické studie o díle Jamese Joyce (*Here Comes Everybody*, 1965), které je jedním z vlivů, jež silně působily na Burgessovy jazykové experimenty.⁸

Vedle biografických děl, věnovaných Hemingwayovi, D. H. Lawrencovi a Shakespeareovi, Burgess napsal i mnoho scénářů, televizních předloh a kritik. Věnoval se také překládání cizích dramát.

Obrovským talentem vynikal zároveň v oblasti hudby, kde původně spočívaly jeho ambice (svou první symfonii složil v 18 letech). Zkomponoval mnoho sonát, symfonií a koncertů. Dokonce složil hudební skladbu na motivy Joycova *Oddyse*.⁹

2.2 Mechanický pomeranč – shrnutí děje

Dystopický obraz společnosti, který Burgess v *Mechanickém pomeranči* předkládá, je zasazen do Anglie nedaleké budoucnosti. Pro objasnění užití slangového jazyka a sociálních souvislostí stručně předkládáme základní linii příběhu, která očima patnáctiletého sociopatického delikventa Alexe popisuje děsivou představu násilí, dobra, zla a manipulace s lidskou myslí. Alex, hlavní protagonista a vyprávěč, nechává čtenáře nahlédnout do svého světa, kde mladí lidé nedokáží žít bez „supernásilí“ – okrádání, rvaček, znásilňování a drog.

Novela je rozčleněna do tří částí po sedmi kapitolách. V průběhu první části se Alex a jeho parta pod vlivem drog oddávají svým obvyklým násilným zábavám. Při loupežném přepadení, kdy se Alex snaží obhájit svou vedoucí pozici mezi druhy, se situace vymkne kontrole a on skončí zatčený v cele. Místo výčitkami svědomí trpí zradou svých druhů.

Ve druhé části sledujeme Alexe v nápravném zařízení, kde se zdánlivě obrátil k lepšímu – ke studiu Bible. Jeho pohnutky opět nejsou čisté, vyžívá se v pasážích o krvavých bitvách, popravě Krista. Dobrovolně se rozhodne podstoupit alternativní metodu léčby založenou na přeprogramování lidské mysli. Jedná se o pokus založený na pavlovovském podmíněném reflexu. Výsledkem léčby je Alexova tělesná reakce při samotném pomýšlení na násilí. Není schopen jej páchat, ale ani se bránit. Stává se tak obětí společnosti.

Závěrečná část zobrazuje kvalitu, či spíše nekvalitu, Alexova života po návratu z vězení. Odmítnut rodiči je vydán na pospas společnosti. Uvažuje o sebevraždě, ale stává se obětí násilné pomsty spáchané jeho vlastní obětí z minulosti. Při zásahu policejní jednotky se setkává s bývalými druhy, i oni si na jeho bezmoci vyberou daň a brutálně mu ublíží. Útočiště nalezne paradoxně v domě, který před lety přepadl. Zaplétá se do politických otázek a nakonec se stává jejich obětním beránkem. Po neúspěšném pokusu o sebevraždu je vládou rehabilitován a navrací se k běžnému životu.

Diskutovaná závěrečná kapitola líčí zlomový okamžik Alexova života – přechod do dospělosti, kdy Alex pochopí, že jeho dosavadní jednání bylo nezralé a projeví lítost.

V americkém vydání *Mechanického pomeranče* byla tato kapitola vynechána.

8 Stříbrný, Z.: Dějiny anglické literatury 2. Praha, 1987, s. 698.

9 Brich, D.: English Literature. Oxford University Press, 2009, s. 172.

Z verze bez závěrečné kapitoly vychází i filmové zpracování Stanleyho Kubricka z roku 1971, které Burgessův příběh proslavilo. Film byl pro explicitní předvádění násilí v Anglii dlouho zakázaný.

2.2.1 Nadsat talk

Nejvýraznějším rysem Mechanického pomeranče je řeč, kterou nechává autor promlouvat hlavního hrdinu. Jedná se o uměle vytvořený jazyk nazvaný Burgessem nadsat, v českém překladu Šenkyříkem označený jako jazyk Týnů. Nadsat talk užívá skupina náctiletých, jejímž představitelem je vypravěč příběhu, navozuje atmosféru života městských povalečů a zlosynů. Můžeme jej označit za jistý druh slangu. Slang u mladých lidí obecně bývá považován za prostředek odlišení se od většinové společnosti a slouží k utužení vztahů v malé sociální skupině, která své okolí jeho používáním šokuje a provokuje. Jeho užití je projevem vzpoury či neposlušnosti vůči autoritám. Typickými nástroji bývají metaforické frazeologismy, hovorové metafory, nadsazená expresivita, ironizování, komičnost a také hra s jazykem – tedy to, co nacházíme v Burgessově díle.¹⁰

Nadsat vznikl umným překřížením angličtiny a ruštiny. Burgess jistou dobu pobýval v Sovětském svazu a v kombinaci s jeho dokonalým hudebním sluchem dokázal vytvořit „jazykový koncert“.¹¹ Tohoto efektu docílil organickým propojením ruských slovních základů s jazykovým plánem své rodné řeči. Ruské lexémy modifikoval podle pravidel anglické gramatiky tak, aby odpovídaly potřebám syntaxe a v mnoha případech tak čtenáři usnadnil dekódovat sdělení. U substantiv pracuje s produktivní koncovkou *-(e)s*, jež tvoří plurál (*baboochka – baboochkas, glazzy – glazzies*). Adjektiva stupňuje (*bolshy – the bolshiest, gromky – the most gromky*). Nevýraznější adaptace probíhá u sloves, která přizpůsobuje všem syntaktickým potřebám skrze koncovky příslušné dané gramatické funkce (*brosatt – brosted, crast – crasting*). Dále ke slovesům připojuje adverbialní částice či předložky (*gooly up, itty off*). Přirozeně pracuje i s vyjádřením záporu (*do not pony, not too hard of a tolchock*).¹² V několika málo případech Burgess vytvořil hybridní kompozita, jejichž jeden komponent je ruský a druhý anglický (*hen-korm, jarblocks, undervesches*).

Při tvorbě jazyka Burgess využíval různých postupů. Dbal více na fonetickou podobu slova, než na jeho význam. Dobrým příkladem může být anglické kompozitum *horrorshow*, kterému dal Burgess zcela jiný význam vycházející z podobnosti s ruským adjektivem *khorosho*, například ve větě: „...which would you give a nice quiet horrorshow fifteen minutes admiring Bog And All His Holy Angels and Saints...“.¹³

Dalším typem jsou anglicko-ruská hybridní slova s ruským původem a anglickou ortografickou podobou (*zvonock, platties*). Často vycházel také z figur jako jsou onomatopoeia (*bell ringringringring*), epizeuxis (*after page after page after*) a ze slovních hříček (*appy polly loggy*).¹⁴

10 Knittlová, D.: Překlad a překládání. Olomouc 2010, s.105.

11 Hilský, M.: Současný britský román. H&H, 1992, s. 67.

12 Dušková, L. a kol.: Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny. Academia, Praha 1994, s. 324.

13 Burgess, A.: A Clockwork Orange. Penguin Books, London 1972, s. 5.

14 Selnon, W.: Understanding Nadsat Talk in Anthony Burgess' a Clockwork Orange, [online] [cit. 2012-04-25]

Americká edice *Mechanického pomeranče* vyšla v roce 1963 rozšířená o doslov literárního kritika Stanleyho Edgara Hymana, pravděpodobně výměnou za poslední kapitolu, která byla považována za nekorespondující se zbytkem díla. Americký editor se domníval, že není možné číst knihu bez slovníčku, pokud čtenář není znalý ruštiny nebo se nemůže dovtípit významu z kontextu. Proto takový slovníček sestavil. Pokusil se dohledat motivaci Burgessových neologismů v původních ruských výrazech. Burgess vydání se slovníčkem odmítl. Zastával názor, že slovníček čtenáře ochuzuje o nutnost domýšlet si a vyvozovat sémantický význam slov z kontextu. Obsah tohoto slovníčku nám dále poslouží pro komparaci originálu a překladu.

2.2.2 Český překlad

Český překlad *Mechanického pomeranče* poprvé vyšel v roce 1992 v nakladatelství Volvox Globator v překladu Ladislava Šenkyříka. Šenkyřík překládá z angličtiny hlavně moderní americkou literaturu, z níž tlumočí románová díla, povídkovou tvorbu i básnické texty; soustavně se věnuje překladům děl Charlese Bukowského. Řada překladů byla publikována v časopisech (Playboy). Překládá rovněž literaturu faktu.¹⁵ V současnosti působí ve výboru Obce překladatelů. Další dvě vydání *Mechanického pomeranče* (1996 a 2002 Volvox Globator) obsahovala drobné změny, čtvrté vydání tentokrát u Euromedia Group prošlo novou redakční úpravou a novou sazbou. Poslední, páté vydání je z roku 2010 v edici Odeon.

<<http://voices.yahoo.com/understanding-nadsat-talk-anthony-burgess-clockwork-472506.html?cat=9>>
15 Obec překladatelů [online] [cit. 2012-04-25] <http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/S/SenkyrikLadislav.htm>

3. Sociolekty – především slang – a problematika jejich překladu

---

3.1 Sociolekty (sociální dialekty)

Kapitolu věnovanou sociolektům zařazujeme, abychom snáze definovali charakter jazyka Týnů jako jazykového útvaru, či spíše poloútvary. U většiny termínů uvádíme pouze základní opěrné body a nezacházíme do detailů, jež nejsou pro naši práci zásadní.

Řečové chování uživatelů jazyka ovlivňuje mnoho faktorů, které se v průběhu jejich života mění. Ovlivňují je sociální, kulturní, vzdělanostní, politické a mnohé další činitele. Výzkumem sociálních vlivů na jazykový systém, resp. funkčním využitím jazyka v sociální komunikaci se zabývá lingvistická subdisciplína zvaná sociolingvistika.¹⁶ Sociolingvistické studie se nezdá zabývat dialekty, slangy a jinými jazykovými zvláštnostmi určitých, obvykle okrajových, vrstev společnosti.

Sociolekt, coby jazyk určité sociální skupiny, od národního jazyka odlišuje jeho slovní zásoba, frazeologie a sémantické dominanty. Není jedinou formou jazyka jeho uživatelů. Slouží jim pouze jako doplňkový nástroj komunikace v určitém sociálním nebo profesním prostředí. Podle tradice slovanské lingvistiky mezi sociolekty řadíme pouze argot, žargon, slang a profesní mluvu. Naopak musíme od sociolektu odlišit obecnou češtinu a obscénní či vulgární slovní zásobu, neboť není skupinově ohraničena.¹⁷

3.1.1 Argot

Argot v užším slova smyslu označuje jazyk vyřazených společenských vrstev, tedy zlodějů, bezdomovců, podvodníků a podobných skupin. Typický je pro argot expresivní charakter a stylisticky snížená slovní zásoba a frazeologie. Argot často plnil funkci utajovací, kterou se chtěly dané skupiny oddělit od ostatních. Důvodem utajování mohla být obrana před představiteli zákona, zachování profesního tajemství řemesla či tabuizace a eufemizace sdělované zprávy.

Některé argotismy postupně pronikly do dalších sociálních skupin a z nich do jazyka hovorového nebo dokonce spisovného (*kasa – pokladna, čorkařit – krást, prachy – peníze, fízl – policista*). „Odhalené“ obecně známé výrazy bývají nahrazovány výrazivem novým.

---

¹⁶ Maříková, H. a kol.: Sociolingvistika in Velký sociologický slovník. Karolinum Praha, 1996, s. 1017.

¹⁷ Hugo J. a kol.: Slovník nespisovné češtiny. Maxdorf, Praha 2009, s. 11nn.

3.1.2 Profesní mluva

Profesionalismy vznikají mezi představiteli určitých profesí a řemesel, jejich účelem je speciálně označit pojem, který v mateřském jazyce nemá terminologické označení. Nebo naopak naplňují potřebu zjednodušit složitý odborný název. Dynamika profesní mluvy je minimální, díky nominativnímu charakteru přetrvávají některé profesionalismy po relativně dlouhý čas. Minimální je také synonymnost, neboť je v rozporu s potřebou rychle a jednoznačně se dorozumět.

Pro demonstraci uvádíme několik příkladů z lékařského prostředí: *pacoš* – pacient, *žlutas* – dítě s novorozeneckou žloutenkou, *jipka* – Jednotka intenzivní péče, *uspávač* – anesteziolog, *slepák*, *apendour* – slepé střevo, *císařák*, *kajzr* – císařský řez, *studená klinika* – márnice.

3.1.3 Slang

Termín slang se objevil v polovině 18. století v Anglii a původně označoval vulgární jazyk.¹⁸ V současnosti je slang definován jako „svěbytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů, a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře“.¹⁹

Onomaziologickou motivací slangových názvů není potřeba pojmenovávat nové jevy, nýbrž expresivně překódovat již známé pojmy a také jejich hodnocení a přehodnocení. Tím dává mluvčí najevo svou touhu po originalitě výrazu, jeho aktualizaci a svůj smysl pro hravost.

Dynamiku slangu podmiňuje kulturně-politický život společnosti a jazyková móda. Mnoho lexémů a frazémů tedy má velmi krátkého trvání, které závisí na mimojazykových důvodech jejich vzniku.

Základním znakem slangových výrazů je nespisovnost. Považujeme je za synonymní k pojmenováním spisovným. Musíme však podotknout, že ne všechny výrazy mají stejnou míru nespisovnosti. Hubáček²⁰ uvádí následující příklad: do spisovné vrstvy jazyka zařadíme odborné termíny (státní zkouška) a názvy neterminologické povahy (*státnice*), názvy slangové vydělíme podle jejich expresivity. V daném příkladu je znám pouze výraz neexpresivní (*šťácka*).

Výstižnost, stručnost a zároveň kontextová jasnost jsou požadavky, kterými slangové výrazivo prokazuje svou komunikativní funkčnost. Aktuální pro tvorbu slangových názvů je univerbizace (*jazyková škola* – *jazykovka*). Výrazivo tak vzniká odvozováním

18 Hubáček, J.: O českých slanzích. Profil, Ostrava 1979, s. 9.

19 Slang in Encyklopedický slovník češtiny. NLN, Praha 2002, s. 405.

20 Hubáček, J.: O českých slanzích. Profil, Ostrava 1979, s. 19n.

(*humus, humusák, humusárna – špína, špindíra, něco odporného*), skládáním (*hubolep – sladký nápoj*), zkracováním (*makro – makroinstalace*) i přejímáním (*šlajfmašina – bruska z něm. Schleifmaschine*). Jen zřídka ve slangu nalézáme pojmenování víceslovná (*šlapací kolo – prostitutka*).

3.1.3.1 Obecný slang

Termín slang se mezi uživateli vyskytuje v širším slova smyslu a označuje všeobecně známé a hojně užívané výrazy, jejichž původ je v mluvách různých sociálních skupin. S těmito lexémy se často setkáváme v hovorovém jazyce, umělecké literatuře a v médiích. Molnarová uvádí tuto definici: Obecný slang je „hojně rozšířená a všeobecně známá vrstva slovní zásoby a frazeologie v prostředí živého hovorového jazyka, která je poměrně ustálená v rámci určitého období, velmi různorodá co se týče jejího genetického složení a stupně přiblížení ke spisovnému jazyku a má jasný expresivně-hodnotící charakter.“²¹

3.2 Jazyk Týnů

Na základě výše uvedených kritérií tedy jazyk Týnů definujeme jako poloútvár nejvíce se přibližující slangu. V tomto případě však uměle vytvořenému pro estetickou funkci, tedy nepodléhajícímu přirozenému vývoji.

Pro stratifikaci jazyka jsou základními kritérii přítomnost či nepřítomnost všech znaků identifikujících jazyk, tedy ucelený systém prostředků různých jazykových rovin – od hláskoslovné přes morfologickou po rovinu slovtvornou. U jazyka Týnů nacházíme pouze specifika lexikální (*ouldaná forela – starry forella*), a frazeologická (*polib mi šáry – kiss-my-sharries*). Do roviny syntaktické se promítá velmi časté využívání citoslovcí (*srkal tý s mlíkem a žvykžvykžvyk si žvýkal – slurping away at the milky chai and munchmunching*), omezené jazykovými možnostmi češtiny. Gramatika jazyka Týnů se shoduje s gramatikou spisovné češtiny. Ani slovtvorba nevybočuje z postupů typických pro obohacování české slovní zásoby (*skrímovat, skrímování, skrímuující – creeching, creech*).²²

3.3 Překlad slangu

Každý národní jazyk má svéráznou a pro něj charakteristickou konotaci slov. Není možné nalézt dva jazyky, kde by byla významová konotace výpovědi stejná. Jazyky se od sebe liší stejně jako emoce a povaha jejich uživatelů. Užívání jazyka je rozrušeno i mezi jednotlivými mluvčími. Není možné sestavit konkrétní pravidla, jakým způsobem převádět jeden jazyk do druhého.²³

Pro emocionální hodnocení najdeme v některých jazycích shodné či podobné prostředky – citoslovce, deminutiva i frazeologismy a úsloví. Emocionální prostředky v angličtině

21 Hugo J. a kol.: Slovník nespisovné češtiny. Maxdorf, Praha 2009, s. 14.

22 Čechová, M.; Krčmová, M.: Současná stylistika. Nakladatelství LN. Praha 2008, s. 59.

23 Knittlová, D.: Překlad a překládání. Univerzita Palackého, Olomouc 2010, s. 62n.

jsou koncentrovanější než v češtině. Emocionálnost se v angličtině často odvozuje pouze z kontextu nebo vyplývá ze situace. Naproti tomu čeština má k dispozici mnohem více morfologických jazykových prostředků. V lexikální rovině nalzáme nespočet slov s inherentní expresivitou. Pokud emocionálnost zkombinujeme se slovem z jiné jazykové vrstvy – hlavně nespisovné – účinek výrazu ještě znásobíme.

Při porovnání jazykové situace české a anglické zjistíme velké rozdíly mezi jazykovými vrstvami a útvary. Český překladatel tedy musí využít prvky, které má k dispozici a považuje je za adekvátní dané situaci. Orientovat se může prostřednictvím Slovníku spisovné češtiny, který poskytuje informace o výrazech z mnoha jazykových vrstev od hovorových po vulgární.

Vystižení správné konotace je stejně důležité jako správné pochopení denotačních složek. V současné překladatelské praxi se upřednostňuje funkční překlad před překladem filologickým. Funkční překlad je plynulejší, idiomatictější, čtivější a pro čtenáře přijatelnější. V této formě překladu dochází k syntaktickým přestavbám a hledání běžnějších výrazů. Při hodnocení překladu není možné stavět jednotlivinu proti jednotlivině, hodnotit se musí celek a jeho funkčnost.

Knittlová uvádí, že lexémy s konotací slangovou se dnes stále častěji vyskytují v literatuře, kde pomáhají dotvářet situace nebo charakterizovat postavy, mají pojmenovat skutečnost barvitě, expresivně a zároveň ji hodnotit a vyjádřit stanovisko. Autor těchto prvků většinou neuzívá ve snaze zachytit autenticitu nespisovného projevu, jedná se o funkci estetickou. Navíc tímto způsobem může autor vyjádřit neformální vztah ke sdělení a adresátovi. Nepřesnost v určování stylistických konotací lexikálních jednotek nižších stylových vrstev souvisí s rychlou proměnlivostí těchto prvků.²⁴

O současném anglickém slangu se vyjadřuje takto: „Vzniká přirozenou potřebou tvoření nových slov, která promluvu citově podbarvují a vyjadřují subjektivní hodnocení skutečnosti. Není to však nějaký tajný kód, anglický mluvčí mu snadno rozumí, jenže ho nepovažuje za něco zcela regulárního.“²⁵ Považuje tedy za zkreslení stylu, pokud překladatel anglický slang nahradí českými zhrubělými a vulgárními slovy.

3.2.1 Překlad slangu *Mechanického pomeranče*

Při netradičním užití jazyka je potřeba uvážit celkový styl díla a na základě toho řešit jednotlivé stylistické problémy. Překlad lingvistického experimentu tedy vyžaduje vlastní kreativní invenci překladatele. Ztotožňujeme se s názorem J. Levého, který literární překlad chápe jako uměleckou činnost, jako umění svého druhu.²⁶

Britský teoretik Newmark pracuje s termínem komunikativní překlad (jiní autoři používají termín pragmatický), jehož podstata spočívá v tom, že se snáze přizpůsobuje rejstříku patříčného jazyka, je obecně jednodušší, jasnější a má tendenci k používání obecnějších

²⁴ Knittlová, D.: Překlad a překládání. Univerzita Palackého, Olomouc 2010, s. 63n.

²⁵ Ibidem s. 106

²⁶ Levý, J.: Umění překladu. Praha 1998, s. 43.

výrazů ve složitých pasážích. Jeho opakem je překlad sémantický, zaměřující se na myšlenkové pochody autora více, než na jeho záměr. Obecně je popisován jako složitější, těžkopádnější a detailnější.²⁷ Oba typy překladu se při překladatelově práci překrývají. V podstatě vytváří nový text v cizím jazyce, který není pouhou gramaticko-sémantickou substitucí, ale spíše pragmatickou rekonstrukcí. Při vzniku textu je potřeba přihlédnout k příjemci na cílové straně, k hierarchii jazykových prostředků v jazyce vlastním i cizím, jejich systému a distribuci. Překlad je tak tvořen souhrou sémantické a syntaktické roviny. S tím souvisí objem převáděné informace spolu s množstvím a typem jazykových prostředků zvolených k jejímu převedení. To může mít vliv na adekvátnost účinku přeloženého textu. Tedy způsob vyjádření věcné informace spoluvytváří v literatuře nezanedbatelnou informaci estetickou.

Burgess při své práci kladl důraz nejen na lexikální, ale také na fonetickou stránku řeči. Při komparaci překladu s originálem vyplynula najevo nemožnost zachytit v češtině některé Burgessovy hříčky *humble mumble chumble* – *pokorně nesrozumitelně zadrmlil*, která se skládá z běžných anglických výrazů doplněných o autorské kompozitum *chumble* (pravděpodobně *chatter* + *mumble*), jež melodicky dotváří výpověď.²⁸ Obdobně *itsy witsy bitsy bit of a baby* – *roztomiloučký pičičánkový chytroušenký mimino*. V těchto a podobných případech překlad maří melodičnost slangového jazyka Týnů a zaměřuje se spíše směrem k zachování sémantické hodnoty výpovědi.

V jiných případech překladatel poněkud rozpačitě lavíruje mezi snahou zachovat melodičnost i sémantiku originálu. Například: „*Bedways is rightways now, so best we go homeways.*“ – „*Postýlka je teď to pravý sravý, takže budem doma pěkně domavý, jo.*“²⁹

Ojediněle Šenkyřík přenáší hru s jazykem i do českého překladu jazyka Týnů. „*Horrorshow is right, friend. A real show of horrors.*“, zde spatřujeme jednu z Burgessových slovních hříček, východiskem je již zmíněný ruský lexém *charašo*, jehož sémantika zůstala u lexému *horrorshow* zachována. V českém překladu výše uvedená citace zní: „*Chorošnej je to správný slovo, příteli. Hrůzou na tobě vypučej choroše.*“³⁰ Sémantický význam tohoto sdělení je zachován díky komunikativnímu překladu, který se nezříká autorské invence.

Chybně je přeložena následující pasáž: „... *jeden z těch smrdlavejch milicjantů mi tak jako dozadu zkroutil ajko.*“ Jedná se o špatný překlad lexému *ooko*, který Burgess používá ve významu ucho. V originálním znění tedy: „... *I had my ooko like twisted by one of these stinking millicents at the back with me.*“³¹ Pro oko užívá Burgess lexém *glazzy*, Šenkyřík *ajko*. Ke značnému rozporu dochází i při přihlédnutí k samotné sémantice výpovědi. Tato chyba v textu stále setrvává, ačkoli se jedná již o třetí přepracování překladu.

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že Šenkyřík ve svém překladu pracuje s lexémy původu ruského, které přejímá z Burgessova nadsat talku, zároveň s lexémy vycházejícími

27 Knittlová, D.: Překlad a překládání. Olomouc 2010, s. 10–12.

28 *Appendix: A Clockwork Orange* [online] [cit. 2012-05-02] <http://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:A_Clockwork_Orange>

29 Burgess, A.: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010, s. 33./Burgess, A.: *A Clockwork Orange*. Penguin Books, 1972, s. 27.

30 *Ibidem* s. 102./*Ibidem* s. 83.

31 *Ibidem* s. 66./*Ibidem* s. 54.

z angličtiny, jimiž se snaží napodobit Burgessem vytvořený kontrast slangu hrdiny a jazykového projevu okolního světa. V následující kapitole stručně nastíníme principy obohacování české slovní zásoby, definující překladaťelovy možnosti při tvoření jazyka Týnů.

4. Obohacování slovní zásoby

V Šenkyříkově překladu se objevuje mnoho nových slov, která se běžně nevyskytují v českém lexiku. Lexikální jednotky, které se ve vztahu ke slovní zásobě vyznačují novostí z hlediska vzniku i funkce, nazýváme neologismy. Neologismy vznikají ve všech útvarech národního jazyka stejně jako ve všech komunikačních sférách. Neologizace slovní zásoby je obecným procesem v jazyce. Skupinou těchto lexémů se zabývá neologie.³²

Podle typu užití mezi neologismy dále vymezujeme okazionalismy, individualismy, módní a dobová slova.³³

4.1 Neologismy

Nové slovní prostředky mohou mít různou povahu. Jsou předmětem lingvistického zájmu již po delší dobu. U nás se jimi dlouhodobě zabývá především Olga Martincová. Následující členění neologismů přebíráme z publikace Z. Sochové *Co ve slovnících nenajdete: Novinky v současné slovní zásobě*.³⁴

4.1.1 Neologismy lexikální

Do této skupiny řadíme princip přejímání lexik z cizího jazyka bez českého ekvivalentu. Nejčastěji se jedná o anglické výrazy (*briefing, dressing*), francouzské (*butik, parkúr*), občas italské (*cuketa, kapučíno*) a zřídka latinské (*sponzor, recyklace*).

Vznikají i novotvary domácí (*bezdomovec, bezodpadový*). Nevhodně se rozšířilo denominativní odvozování sloves od základů cizích i domácích (*prognózovat, dozorovat*).

4.1.1.1 Přejímání cizích lexikálních jednotek

Přejímání je důsledkem kontaktů jazyků. Vzniká tak potřeba pojmenovat cizí skutečnosti. Mezi přejatými slovy nejvíce převládají substantiva. „Cizí slova se objevují také v překladech, a protože jsou většinou příznaková a charakterizují jisté prostředí, stávají se i prostředkem synonymického odstiňování a diferenciací.“³⁵ Pokud se zaměříme na současnou situaci slovní zásoby češtiny, nalezneme jako nejvýznamnější zdroj obohacování jazyka angličtinu. Přejímky z jiných jazyků se v poměru s anglicizmy zdají zanedbatelné. Mnohé původem

---

32 Filipec, J., Čermák, F.: Česká lexikologie. Academia, Praha 1985, s. 98.

33 Martincová, O.: Neologismus in Encyklopedický slovník češtiny. NLN, Praha 2002, s. 284.

34 Sochová, Z.: Co ve slovnících nenajdete: Novinky v současné slovní zásobě. Portál, Praha 1994.

35 Filipec, J., Čermák, F.: Česká lexikologie. Academia, Praha 1985, s. 100.

neanglické výrazy (internacionalizmy) se do češtiny dostaly právě působením angličtiny.³⁶

Vliv slovanských jazyků na současnou slovní zásobu je velmi nevýrazný. Termíny, které jsme přejali z ruštiny díky změnám v politickém prostředí bývalé SSSR, se povětšinou staly internacionálními – *gulag*, *privatizace*.

Ostatní západoevropské jazyky naši slovní zásobu rozšířily o lexémy specifické pro určité země či regiony. Jedná se např. o oblast gastronomie (*gyros* z řečtiny, *pizzerie* z italštiny, *croissant* z francouzštiny), módy (*glamour* z francouzštiny), o terminologii pracovní (*ombudsman* ze švédštiny), další lexémy se uplatňují v oblasti publicistiky či práva.

Jazyky orientální a asijské nás obohatily o výrazivo v oblasti sportu a bojových umění (*aikido*, *kung-fu*, *tai-či*), stále populárnější alternativní medicíny (*čakra*, *reiki*, *shiatsu*) a do české kultury pronikající druhy asijské zábavy (*karaoke*, *manga*, *tamagoči*).

Proces přejímání cizích lexémů můžeme popsat jako „integraci převzatého prvku do slovní zásoby přebírajícího jazykového útvaru, přičemž aktivní úlohu sehrává přebírající útvar.“³⁷ Použití jazykového elementu mluvčími není zárukou toho, že proces integrace do slovní zásoby češtiny proběhne. Mnoho lexémů zůstane na úrovni občasných výpůjček jako Šenkyříkův slang *Mechanického pomeranče*.

První známkou integrace je opakované používání výrazu při komunikaci. Nízký stupeň integrace definujeme podle toho, že daný lexém se nestane součástí morfologických a slovtvorných paradigmat. Svou slovnědruhovou povahu a gramatické významy vyjadřuje pouze skrze syntagma. Pak se syntagmatická struktura upraví tak, aby bylo možné použít přejatý lexém v pozici vhodné pro objasnění jeho sémantiky.

Přizpůsobování se češtině považujeme za tendenci k integraci. Tato tendence probíhá u různých slov jinou měrou a po různých stránkách. Obvykle se jedná o změny pravopisné, tvaroslovné, výslovnostní a slovtvorné.

4.1.2 Sémantické neologismy

Nová pojmenování se častěji než tvorbou nového lexému realizují sémantickým tvořením, které probíhá rozšířením, specializací nebo přenesením původního významu. Cizí lexikální jednotky často v češtině prochází sémantickým vývojem (např. anglické slovo *rowdies* se v češtině ujalo pouze pro mladé fotbalové fanoušky tropící výtržnosti nikoli pro jakékoli výtržníky).

Rozšíření sémantického významu vidíme např. u slova *dceřiný* (*dceřiné podniky*). Příkladem specializace je termín aukce (*privatizační aukce*). Přenesení významu demonstrujeme na příkladu slova *koš* (*spotřební koš*). Sémantické tvoření probíhá také pomocí přejímání nových podob přídatných jmen, nebo ožívováním podob méně užívaných (*manipulační poplatek* – *manipulativní technika*).

4.1.3 Kontextové neologismy

Poslední skupina neologismů je úzce spojena s kontextem, který jim dává nový význam. Kontextový celek tak nemá nic společného s původním významem slova (*skleníkový*

36 Mravinacová, J.: Přejímání cizích lexémů in Neologismy v dnešní češtině. ÚJČ AV ČR, Praha 2005, s. 187.

37 Ibidem s. 189.

efekt, modré přilby). Některé „staronové“ výrazy se objevují s novou platností. Např. region je dnes běžným označením pro geopolitickou oblast, kde se nabízí spolupráce (*příhraniční regiony*). Vracejí se i výrazy tabuizované minulým režimem, převážně z oblasti náboženství, kriminalistiky a sexuologie (*rekolekce, figurant, voyér*).

4.1.4 Okazionalismy

Slovo vznikající příležitostně v procesu tvoření textu obvykle pro jedno konkrétní použití podmíněné kontextem nazýváme okazionalismem. Nalezneme je nejen v oblasti umělecké a esejistické, ale také v publicistice a odborném stylu. Okazionalismus je definován jedinečností aktu jeho utvoření, řečovým charakterem, autorstvím, vázaností na kontext, neuzuálností. Dále také jednorázovým užitím, jeho zvláštností, nápadností, novostí a neobvyklostí.³⁸ Na rozdíl od neologismů nebývají okazionalismy jazykovým společenstvím akceptovány, uchovávají si svou novost a neobvyklost bez ohledu na dobu, kdy byly utvořeny. Na rozdíl od neologismů nebývají okazionalismy jazykovým společenstvím akceptovány, uchovávají si svou novost a neobvyklost bez ohledu na dobu, kdy byly utvořeny (*pábitelé, teleblábol, nezdravenko* – kdo nezdraví).

4.2 Jazyk Týnů ve vztahu k neologii

Již jsme zmínili zvláštní povahu lexémů, které tvoří jazyk Týnů. Svým charakterem se velmi přibližují okazionalismům, protože jsou vázány na kontext a svou novost a neobvyklost si uchovaly od doby svého vzniku do současnosti. Jejich užití nepřekročilo rámec Mechanického pomeranče. Tato skutečnost byla ověřena v Českém národním korpusu a dalších zdrojích uvedených v oddíle 6.1. Výskyt všech lexémů uvedených v připojeném slovníčku je nulový. Považujeme tedy námi excerpovaný materiál za hapax legomena, neboť jejich výskyt je doložen pouze jednou, a to v originálním textu.³⁹

---

38 Martincová, O.: Okazionalismus in Encyklopedický slovník češtiny. NLN, Praha 2002, s. 292.

39 Hladká, Z.: Hapax legomenon in Encyklopedický slovník češtiny, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 292.

5. Slovtvorba

Slovtvorný faktor jsme stanovili jako základní kritérium pro třídění excerpovaného materiálu. Z toho důvodu zahrnujeme i stručnou teoretickou kapitolu s nástinem tvoření slov v češtině. Pro srovnání obou slovanských jazyků uvádíme také několik poznámek o způsobech pojmenování a slovní zásobě ruštiny.

Slovtvorba zahrnuje jak procesy tvoření slov, tak výsledky tohoto tvoření, přičemž do procesu patří nejen jednorázový akt utvoření, který je individuální a řídký, ale hlavně reprodukce tohoto tvoření v řeči. Tu považujeme za jev sociální a běžný.

Ke slovtvorbě neodmyslitelně patří pojmy fundace a motivace. Oba definují vztah podmíněnosti jednoho slova druhým, ovšem každý z jiného úhlu pohledu.

Fundace je základním slovtvorným vztahem, kdy fundované slovo, jehož struktura je obvykle sémanticky i formálně složitější, je založeno na slovu fundujícím (může se jednat i o více slov) sémanticky i formálně jednodušším.

Motivovanost je vztahem paralelním k fundaci. Pojmenování motivované se ozřejmuje prostřednictvím pojmenování motivujícího a to po stránce formální i sémantické.

Vztah fundace uplatňujeme převážně z hlediska mluvčího při produkci a reprodukci slov, motivace se naopak pojí s posluchačem a interpretací slov. Pro oba vztahy je však společný princip, že jednodušším se objasňuje složitější.

Členění slovtvorných postupů přejímáme z *Mluvnice češtiny 1*.⁴⁰

5.1 Derivace⁴¹

Odvozování je základní a nejrozšířenější způsob tvoření slov v češtině. Probíhá změnou morfémové stavby fundujícího slova. Proto odlišujeme odvozovací základ a odvozovací formant. Čisté odvozování se týká pouze případů, kdy je fundující pojmenování jednoslovné. Kmen slova rozšiřujeme o slovtvorný afix, vpředu je nazýván prefixem (předponou), vzadu sufixem (příponou).

5.1.1 Prefixace

Při prefixaci se nemění charakter fundujícího slova, to si ponechává svůj slovní druh i paradigmatickou příslušnost (*tištěný, tištěná, tištěné – potišťený, potišťená, potišťené*).

---

⁴⁰ Dokulil, M.; Horálek, K.: *Mluvnice češtiny 1*. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia, Praha 1986, s. 191nn.

⁴¹ *Ibidem* s. 231nn.

Nedochází tedy ke změně gramatického charakteru, mění se pouze lexikální význam základového slova. Nejprůzračnější je prefixace v češtině pro sloveso, méně pak pro adjektiva, adverbia a substantiva.

5.1.2 Sufixace

Sufixace mění fundující slovo podstatnějším způsobem. Kmen základového slova se rozšiřuje o sufix a navíc dostává i novou paradigmatickou charakteristiku a často i slovnědruhovou příslušnost, která se shoduje s charakterem připojeného sufixu (*zub – zubn(i)*). Sufix na rozdíl od prefixu nikdy nevystupuje jako samostatné slovo (výjimka *-ismus*).

5.1.3 Další způsoby

Smíšený způsob derivace **prefixálně-sufixální** je charakteristický současným užitím předpony i přípony (*modr(-ý) – na-modr-al(ý)*).

Druhotně se vyskytují i způsoby založené na principu zpětném. Mluvíme o **desufixaci** (*slunce – slunit*) a **deprefixaci** (*zá-sek – sek*). Při spojení zpětné derivace s derivací novou mluvíme o derivaci záměnné, tedy **transprefixaci** (*přibledlý – pobledlý*) a **transsufixaci** (*zubař – zubák*). Tyto nepřímé postupy vnímáme jako okrajové s výrazným stylistickým příznakem.

Pokud změním tvaroslovnou charakteristiku, jedná se také o derivaci nazývanou **bezafixální** nebo **konverzi** (v širším smyslu). Slovtvorný kmen fundovaného slova zůstává beze změny a odvození provedeme výměnou tvaroslovné charakteristiky (*vesel-ý – vesel-e, lov-it – lov-(Ø)*). Východiskem se může stát i předložkový pád (*na břehu – nábrež(i)*).

Tvořit slova můžeme i smíšeným způsobem **prefixálně-konverzním** při odvozování sloves (*skák-(at) – poskak-(ovat)*). Vedlejší slovtvorný postup, který často provází derivaci, je alternace hlásek v základu (*zub – zoubek*).

Bezafixální derivaci nesmíme zaměňovat s **konverzí v užším smyslu**, kdy dochází k přechodu lexému z jedné slovnědruhové kategorie do druhé, aniž by se kmen jakýmkoli způsobem změnil. Tento proces probíhá pouze u neohebných slovních druhů např. při změně adverbia v předložku (*stát vedle – vedle domu*).

V širším smyslu do této kategorie zařazujeme i slovnědruhový přechod, při kterém se cílové slovo odlišuje od výchozího tvaru po kvantitativní stránce. Jedná se o substantivizaci adjektiv (adj. *vrchní – vrchní subst.*) a adverbializaci, kdy jde např. o adverbializaci předložkového pádu jména a zájmena (*zaprvé, mezitím*). Tyto příslovecné sprežky se také druhotně chápou jako odvozené od jmen prefixálně-sufixálním postupem (*hora – nahoře*).

5.2 Kompozice⁴²

Mnohem méně užívaným způsobem tvoření slov v češtině je kompozice, proces, kdy se dvě (nebo více) plnovýznamová slova spojí v jeden celek. Pokud se syntaktická dvojice

⁴² Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia, Praha 1986, s. 451nn.

nebo složitější větné syntagma spojí bez morfologické změny, nazýváme tento proces juxta-
pozicí neboli spřahováním. V ostatních případech se jedná o kompozici (skládání). Oba pro-
cesy produkují obdobné výsledky, proto jsou často považovány za způsob jediný – kompozici
v širším smyslu. Vzhledem k různé struktuře a povaze vzniku je nutné oba způsoby rozlišit.

Při **kompozici** vycházíme zpravidla ze dvou fundujících slov, výjimečně z více. Mohou
to být nezávislé jednotky nebo členy syntaktické dvojice. Jedno motivující slovo tvoří opěrný
člen kompozita a ponechává si svou formu a gramatický význam. Druhé slovo tvoří přední
člen a je neutralizováno. Jeho koncovky jsou nahrazeny konektem, který ovšem může být
i nulový (*kož-e-luh, cest-Ø-mistr*).

Při **juxta-
pozici** si jednotlivé členy ve všech tvarech (případně v reprezentativním)
ponechávají tvar totožný se základovými slovy. V češtině tímto způsobem tvoříme číslovky
(*třiadvacátý*), adjektiva (*pravděpodobný*), méně pak příslovce (*bohužel*) a zřídka substantiva
(*zeměžluč*), především substantiva slovesná (*zvmrtvýchvstání*). Juxta-
pozita mají jeden hlavní
přízvuk a ustálený pořádek jednotlivých komponentů.

Častěji se setkáváme se způsobem smíšeným kompozičně-derivačním, při kterém je
kompozice pouze průvodním postupem derivace. Základem je vždy větné syntagma (léčit
zvířata – *zvěrolékař*). Při tomto postupu může být druhý opěrný člen vzhledem k prvnímu
členu určujícím a z onomaziologického hlediska jsou tato kompozita většinou mutační (*dlou-
hovlasý, starověký*).

5.3 Reflexivizace⁴³

Reflexivizací sloves míníme proces rozšíření slovesa o reflexivní morfém se, si nebo
sebou. Tak utváříme zvrtná slovesa (*najíst – najíst se*). Zřídka užíváme postupu inverzní-
ho, tedy dereflexivizace (*končit se – končit*). Reflexivizace se může pojit s ostatními druhy
derivace.

5.4 Univerbizace⁴⁴

Kondenzaci víceslovných pojmenování v jednoslovné nazýváme univerbizací (stu-
dent vysoké školy – *vysokoškolák*). Jedná se o úpravu již vzniklého pojmenování a využití
nachází hlavně v jazyce hovorovém, ve slangu a odborném vyjadřování

Pro nespisovné útvary jazyka je příznačné také mechanické krácení (*bezdavný – bez-
va*) a obměna formantu (*gramofon – gramec*).

5.5 Abreviace⁴⁵

Na okraji slovo-
tvorby nacházíme abreviaci tedy tvoření zkratk a zkratkových slov,
coby projev jazykové ekonomie. Jedná se o krácení mechanické, kdy slova či slovní spojení

43 Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov.
Academia, Praha 1986, s. 424nn.

44 Ibidem s. 205.

45 Ibidem s. 517.

redukujeme na hlásky nebo slabiky. Zkratky mají stejný význam jako plná podoba, jedná se pouze o dva výrazové prostředky pro jeden pojem.

Zkratky dělíme na grafické (*str.*, *atp*), graficko-fonické, ze kterých vyčleňujeme zkratky iniciálové (*OSN*) a morfémové (*limo*, *bus*). Sem řadíme také zkratková slova (*Čedok*).

5.6 Ruská slovtvorba

Způsoby, kterými si ruština opatřuje nová pojmenování je téměř shodná jako v češtině. Jsou jimi především: **odvozování** (*учи-тель – učit-tel*, *побереж-ье – pobřež-í*); **skládání** (*железобетон – železobeton*, *пятиугольник – pětiúhelník*); **zkracování** (*СССР, колхоз*); dále také **kalkování** (*предполагать – předpokládat* z něm. voraussetzen); **přejímání z cizích jazyků** (*трамвай, комбайн*).⁴⁶ ( )

Základním způsobem je, jako v češtině i ostatních slovanských jazycích, odvozování. Bohaté je odvozování příponami u adjektiv a substantiv. Předpony se často používají při tvoření nových sloves (*делать – переделать*).

Slovní zásoba tedy v obou jazycích vzniká převážně kombinací nevelkého počtu jednotek (základů, předpon a přípon) postupy kompozičními a odvozovacími. Jejich význam vyplývá z vnitřních vztahů jejich součástí. Velká část základů, odvozovacích prostředků i slovtvorných postupů je od nejstarších dob společná všem slovanským jazykům, proto i přes samostatný vývoj při doplňování slovní zásoby se lexikální sklad slovanských jazyků odlišoval jen poznenáhlu. Bylo tomu tak i z důvodu, že se většinou zachovávala v základě i významová struktura starých slov, která jazyk zdědil z dob slovanského jazykového společenství.

Nejpříliš početné jsou lexémy, u kterých ruština v porovnání s češtinou zaměnila některá slova obecně slovanská za slova jiná, z části též slovanská (*большой – великий, хороший – добрый, глаз – око, собака – пёс*). Naopak můžeme srovnat rusko-česká homonyma (*страна – strana, родина – rodina, власть – vlast*), u kterých stejný slovní základ v každém jazyce má jinou sémantiku.

---

⁴⁶ Havránek, B.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy 1, hláskosloví a tvarosloví. SPN, Praha 1961, s. 12nn.

6. Lexikální onomaziologie

Cílem každého jazykového aktu je dosáhnout pochopení na základě správného dekodování daného sdělení. Proto je nutné, aby mluvčí dodržoval určité jazykové formy, jež přiřazuje svému myšlenkovému obsahu, aby se tak stal srozumitelným a sdělitelným. Tomuto pohledu se přizpůsobuje onomaziologie.

Onomaziologie, neboli obecná teorie označování, je jednou ze základních lexikologických disciplín. Lexikální jednotky studuje z hlediska jejich vzniku a fungování v pojmenovacím procesu směrem k formě. Postup je tedy opačný než u sémaziologie a sémantiky, které postupují od formy obsahu k významu.

Teorie pojmenování se tradičně váže k pojmenovacím slovním druhům. Jedná se ovšem o užší pojetí vyhovující nauce o tvoření slov, která se zabývá především slovtvorně motivovanými autosémantikami.

Autosémantika označují a pojmenovávají předměty, jejich vlastnosti, děje a stavy, vztahy, okolnosti a kvantitu. K pojmenovacím slovním druhům tedy patří substantiva, adjektiva, adverbia, verba a pro vyjádření kvantitativy především číslovky. Nově vznikající lexémy obvykle přísluší k těmto slovním druhům, které oproti synsémantikům tvoří téměř 96 % slovní zásoby.⁴⁷

Mluvnice češtiny popisuje tyto tři onomaziologické kategorie – modifikační, transpozitivní a mutační – a dvě doplňkové – koordinační a reprodukční.⁴⁸

6.1 Kategorie modifikační

Nově vzniklá lexikální jednotka si ponechává stejný význam i slovnědruhovou příslušnost slova základového. Připojením doplňujícího modifikačního příznaku se pouze obmění slovní význam.

K procesu modifikace řadíme tvorbu **deminutiv** (pes + doplňující příznak zdrobnělosti – *pejsek*), **augmentativ** (chlap – *chlapák*), **změny slovesného vidu** (sít – *zasít*), **stupňování adjektiv** (malý – *menší*), **tvorbu kolektiv** (strom – *stromoví*) a **přechylování** (učitel + doplňující příznak ženského pohlaví – *učitelka*).

---

⁴⁷ Filipec, J., Čermák, F.: *Česká lexikologie*. Academia, Praha 1985, s. 96.

⁴⁸ Dokulil, M.; Horálek, K.: *Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Academia. Praha 1986; s. 212n.

6.2 Kategorie transpoziční

Oproti modifikaci získává právě utvořená lexikální jednotka novou slovnědruhovou příslušnost, ačkoli vyjadřuje stejnou skutečnost jako slovo základové. Obsah dané kategorie je transponován do kategorie druhotné.

Jedná se o proces **zpředmětnění vlastnosti** (hravý – *bravost*) nebo o **zpředmětnění děje** (plakat – *pláč*), někdy dějový příznak druhotně chápeme jako vlastnost, pak mluvíme o **zvlastnostnění děje** (stál – *stojící*).

Zvlastnostnění okolnosti nebo způsobu a míry děje vnímáme jako paralelní k zpředmětnění vlastnosti (koláč upečený doma – *domácí koláč*, džus vyrobený z pomeranče – *pomerančový džus*). Za transpozici považujeme i zokolnostnění vlastnosti při odvození příslovce od adjektiva (mladý – *mladě*, zelený – *zeleně*).

Obohacování slovní zásoby je sekundární funkcí transpozice, primárně náleží k syntaxi a je motivována potřebami větné struktury. Nejmarkantněji tak popisuje vztah slovo-tvorby k syntaxi.⁴⁹

6.3 Kategorie mutační

Kategorie mutační obsah výchozího pojmu značně mění, a to takovým způsobem, že se výchozí rodový pojem blíže určuje vztahem k jinému pojmu. Jev, který má být pojmenován, se zařazuje do určité třídy a pak je determinován určitým příznakem. Pojmová složka vchází do struktury pojmu jako onomaziologický základ a příznak se do struktury včleňuje jako složka určující.

Je důležité rozlišit, zda jsou v pojmenování vyjádřeny obě složky explicitně (*knihva-zač, psovod*), nebo se některá z nich jen vyrozumívá (*knihář, povídkář*).

Příkladem uveďme lexém *běžec* – slovo odvozené, jež pojmenovává osobu provádějící činnost. Základovým slovem je tedy sloveso *běžet*.

6.4 Kategorie reprodukční a koordinační

První doplňkovou kategorií je kategorie reprodukční. Zahrnuje tvoření imitativních sloves založených na zvukomalebných citoslovcích. Napodobují vydávání určitého zvuku (*bučet* – dělat bů).

Pro kompozita a sdružená pojmenování je důležitá druhá doplňková kategorie – koordinační. Pojem je možné rozložit na dva a více znaků téhož řádu (*česko-rusko-anglický*).

---

⁴⁹ Čechová, M.: *Čeština – řeč a jazyk*. ISV, Praha 2000, s. 102.

7. Excerpce materiálu

7.1 Sumarizace

Pro excerpci jsme zvolili nejnovější, páté, vydání *Mechanického pomeranče*.⁵⁰ Z celého textu jsme vybírali lexémy na základě jejich neobvyklosti, obsahu cizích morfémů a okazionality. Získali jsme neutříděný materiál zhruba o 300 položkách. Jednotlivá slova jsme ověřili v *Českém národním korpusu* prostřednictvím korpusového manažeru Bonito⁵¹, dále ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*⁵², v *Novém akademickém slovníku cizích slov A–Ž*⁵³. Pracovali jsme také se *Slovníkem nespisovné češtiny*⁵⁴ a s publikací *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*⁵⁵. Výskyt všech excerpovaných lexémů v uvedených publikacích se rovná nule, čímž podkládáme naše tvrzení, že se jedná o hapax legomena.

Český jazyk Týnů je tvořen třemi skupinami lexémů. Všechny skupiny jsou motivovány Burgessovým nadsat talkem. Při obohacování angličtiny – západogermánského jazyka – vycházel Burgess z ruštiny – jazyka slovanského, který si osvojil při svém pobytu v Rusku. Dvě excerpované skupiny vycházejí právě z lexémů ruských – vzájemně se od sebe odlišují překladatelovým přístupem. V první méně početné skupině jsou zařazeny lexémy, ve kterých byl ruský morfologický základ zachován i v českém překladu (*balnoj – bolnoy*, *čipuka – chepooka*, *brosit – brosat*). Druhá, početnější skupina zahrnuje lexémy, jejichž překlad je autorským zásahem a fundující slovo má původ v angličtině. Tímto překladatelským postupem by mělo být dosaženo kontrastu, jaký Burgess zamýšlel, tedy obohacení slovní zásoby jazyka slovanského západogermánským (*gejmka – eegra*, *frendík – droog*). Třetí skupinu tvoří lexémy vycházející z Burgessových autorských slovtvorných postupů, jimiž jsou slovní hříčky (*lubilubikovat – lubbilubbing*) či napodobování dětské řeči (*jajkovák – eggiweg*) a jejich adaptace do jazyka českého.

Mimo lexika rusko-anglického využívá Šenkyřík také bohaté vrstvy jazyka národního, od archaismů po vulgarismy. Těmito výrazy se však podrobně zabývat nebudeme a do slovníčku je nezahrnujeme, neboť nesplňují kritérium jedinečného výskytu.

---

50 Burgess, A.: *Mechanický pomeranč*. Odeon, Praha 2010. Překlad Ladislav Šenkyřík.

51 *Český národní korpus* [online] [cit. 2012-06-25] <<http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/>>

52 Filipec, J.; Daneš, F.; kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia, Praha 2007.

53 Kraus, J. a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Academia, Praha 2005.

54 Hugo J. a kol.: *Slovník nespisovné češtiny*. Maxdorf 2009.

55 Martincová, O.; kol.: *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Academia, Praha 2004.

7.2 Kritéria a zdroje pro další třídění

Materiál jsme třídili podle zdroje motivace vzniku slova. Zdroj je zjevný podle podobnosti v gramatice či výslovnosti lexému. Povětšinou se jedná o výpůjčky z cizích jazyků s větší či menší mírou morfologické adaptace. V rámci jednotlivých skupin pro nás je směrodatné kritérium slovtvorné, postupujeme podle onomaziologických kategorií.

Nejpočetnější skupinu (téměř dvě třetiny) tvoří slova založená na anglickém jednoslovném fundujícím lexému, jež je prostřednictvím českého afixu začleněn do českého gramatického systému (*blázkový – krovvy – bloody*). Fundující slova jsme ověřovali ve *Velkém česko-anglickém slovníku*⁵⁶.

Druhou skupinu tvoří lexémy motivované ruštinou, jež se vyskytují v původním nadsat talku *Mechanického pomeranče* (*babooshka – baboochka – бабыуха*). Při práci s těmito slovy jsme vycházeli z textu originálu a slovníčku sestaveného S. E. Hymanem pro americké vydání *Mechanického pomeranče*.⁵⁷ Provedli jsme dostatek srovnání překladu s originálem, abychom svá tvrzení mohli dokázat. Fundující slova jsme ověřili v *Rusko-českém, česko-ruském slovníku*.⁵⁸

Poslední máločetná skupina zahrnuje slova s jinojazyčným východiskem, než je ruské či anglické, dále substituce Burgessových slovních hříček, které převážně vychází z nápodoby dětské mluvy (*jamiwam – džemimák*), či modifikací londýnského městského slangu (*cutter – výraz pro peníze odvozený od bread-and-butter*).

Zjevnou motivaci v německém jazyce spatřujeme u čtyř slov. Dvě z nich použil Burgess (*shlaga, tashtook*), zbývající dvě jsou Šenkyříkovým zásahem (*cány – zoobies, pinkulich – at oh eight oh oh hours*). Původ fundujícího lexému jsme ověřili v *Česko-německém slovníku*.⁵⁹

V českém překladu zůstal zachován i lexém *pantalóny* (*pantalones*), jehož původ je ve francouzštině.⁶⁰

Vzali jsme v úvahu i možnost, že některá Burgessova slova přejatá do českého překladu pocházejí z romštiny. Přes veškerou snahu a použití jediného dostupného romsko-českého slovníku⁶¹, tato činnost byla mimo oblast naší kompetence. V tomto případě se můžeme odvolat pouze na předmluvu k Hymanovu slovníku, kde uvádí svou domněnku, že „the „gypsy talk“, I would guess, includes Alex’s phrase „O my brothers“, and „crark“ (to yowl?), „cutter“ (money), „filly“ (to fool with), and such.“⁶² Lexémy jazyka Týnů fundované ruštinou

56 Fronek, J.: Velký česko-anglický slovník/Comprehensive Czech-English dictionary. Leda, Voznice 2000

57 Burgess, A.: A Clockwork Orange. Norton, New York 1963. Afterword Hyman, S. E.

58 Šroufková, M. a kol.: Rusko-český, česko-ruský slovník – Russko-češskij, češsko-russkij slovar'. Leda, Voznice 2010.

59 Štiková, E.: Německo-český, česko-německý slovník. František Beníšek, Teplice 2009.

60 Francouzsko-český, česko-francouzský slovník – Français-tchèque, tchèque-français dictionnaire. Fin, Praha 2010.

61 Hübschmannová, M.: Romsko-český a česko-romský kapesní slovník; Praha, Fortuna 1998.

62 Burgess, A.: A Clockwork Orange. Norton, New York 1963.

8. Lexémy jazyka Týnů fundované ruštinou

Kritériem pro zařazení do této skupiny je nediferentnost mezi lexémem originálu a překladu – oba jsou fundovány stejným ruským výrazem a přidržují si jeho sémantiku (*balnoj – bolnoj – больной – nemocný*). V dané skupině je zařazeno celkem 73 lexémů s různou frekvencí opakování, konkrétní údaje jsou připojeny ve slovníčku. Ze statistické analýzy vyplynulo, že v této skupině jsou zastoupeny čtyři autosémantické slovní druhy – substantiva (v počtu 41), adjektiva (12), verba (18) a marginální je počet adverbíí (1) a pronomín (1).

8.1 Ortografická adaptace

V rámci popisu ortografické adaptace jsme si jako východisko stanovili tvary lexémů užitých v původním anglickém znění *Mechanického pomeranče* (upravené Burgessem), nikoli ruské lexémy, které motivovaly vznik. Ruské lexémy nám byly v tomto případě nápomocny k určení sémantického významu.

Již při prvním pohledu na analyzované lexémy spatřujeme tendenci navrátit se od modifikovaného anglického pravopisu k ortografii ruské – foneticky transkribované. Do základů slov se vrací měkké souhlásky typické pro slovanské jazyky, jež v angličtině byly potlačeny a nahrazeny skupinami hlásek, jejichž výslovnost v angličtině se přibližuje podobě původní (*čina – cheena, bračny – bratchny, pišča – pishcha*).

Nepravidelnost v přepisu lexémů spatřujeme u použití zdvojených souhlásek. Konkrétně lexémy *lubilubikovat (lubbilubbing)* a *rabbitit (rabbit)*, v jednom případě byla zdvojená souhláska ponechána. Podobně u slova *gulliver (gulliver)*, které zůstalo v původním tvaru na rozdíl od *milicent (millicent)*, kde byla zdvojená souhláska odstraněna.

Druhým často se opakujícím jevem v Burgessových lexémech je zdvojená samohláska – většinou -o- (*prestoopnik, gooly*), méně -e- (*scoteena, neeznies*). Šenkyříkův přepis do češtiny je zde značně neuspořádaný. V některých případech kvantitu zachovává (*nížnýs, prestúpnik*) v jiných nikoli (*skotyna, guljat*). Rozchází se i zaznamenání kvantity u přepisu – *taštúk (tashtook) × prestúpnik (prestoopnik)*. V lexému *babooshka (baboochka)* je zdvojená samohláska ponechána.

8.2 Slovtvorné postupy

Vzhledem k mechanickému principu, kterými byla nová pojmenování do jazyka Týnů přejata, neproběhlo zde příliš mnoho nových slovtvorných procesů – tedy převzetí

ruského lexému a dosazení do českého textu. Tento princip můžeme označit jako ekvivalenci jedné jednotky jinou. Ekvivalence se podle Daneše zakládá na skutečnosti, že cokoli může být nakonec pojmenováno jakkoli, jde o pojmenování téhož různým způsobem.⁶³ Vezmeme-li tedy český výraz stařena a nahradíme jej lexémem babooshka, sémantická hodnota je nezměněna a ani k ní nepřidáváme žádnou další informaci.

Námi shromážděný a zkoumaný soubor dat není dostatečně velký, abychom ho mohli logicky členit podle slovtvorných postupů. Uvádíme jejich ojedinělé výskyty a dále se přikláníme k popisu skupin substantiv a verb z hlediska zhodnocení jejich morfologického začlenění do českého jazykového plánu.

8.2.1 Derivace

Jediný slovtvorný postup užitý v této kategorii lexémů je derivace sufixem (*rabbitit* – *rabbiták*) či prefixem (*bolsácký* – *nejbolsáctější*, *guljat* – *odguljat*).

Do kategorie **modifikační** tedy náleží stupňovaná adjektiva *nejbolsáctější* (*the bolshest*) a *nejgromkovější* (*the most gromky*). A dále verba, u nichž se prostřednictvím prefixů mění slovesný vid (*tolčokovat* – *dotolčokovat*).⁶⁴

Transpoziční proces proběhl při odvození jediného uvedeného adverbia procesem zvlastnostnění děje (*chorošný* – *chorošně*), tedy došlo ke změně slovního druhu, ovšem sémantický význam zůstal zachován. Podobně došlo ke zvlastnostnění děje u slovesných adjektiv, kdy se slovesný tvar změnil v přídavné jméno: *popugat* – *popuganý*, **smotrovat* – *smotrující*, **ztolčokovat* – *ztolčokovaný*.⁶⁵ Vznikla tak pasivní vlastnostní výsledková adjektiva k dokonavým slovesům.⁶⁶

Jediným příkladem mutace je substantivum *rabbiták* (*rabbiter*), jež je utvořeno od verba *rabbitit* prostřednictvím odvozovací přípony -ák. Vznikl tak tedy název činitele.⁶⁷

8.2.2 Kompozice

Zcela ojedinělým postupem je vytvořeno hybridní kompozitum *járblbloky* vycházející z lexému *yarblockos*. („*Bolsácký obrovský járbloky tobě i vám všem.*“ – „*Bolsky great yarblockos to thee and thine.*“)⁶⁸ Zde Burgess přenesl význam slova jablko na základě podobnosti s varlaty a připojil k němu anglický komponent *blocks*. Tento přístup použil i Šenkyřík při překladu s výjimkou nevypuštění zdvojené skupiny souhlásek -bl-, čím se domníváme, že je zcela potlačena hravost původního Burgessova výrazu.

63 Knittlová, D.: Překlad a překládání. Olomouc 2010, s. 19.

64 Podrobněji viz oddíl 7.3.2.

65 Slova označená hvězdičkou se v našem materiálu nevyskytují, ale odpovídají způsobu vytvoření podle známých schémat.

66 Čechová, M.: Čeština – řeč a jazyk. ISV, Praha 2000. s. 115.

67 Hubáček, J.: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů. SPN, Praha 1971. s. 19.

68 Burgess, A.: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010, s. 173./Burgess, A.: A Clockwork Orange. Penguin Books, 1972, s. 138.

8.3. Morfologická adaptace

8.3.1 Substantiva

Podobnost mezi použitými českými a ruskými substantivy je tak vysoká, že nebylo třeba tvořit nové prostředky pojmenování. Ke shodě dochází u významu i formy substantiv (*čina – cheena – žena*), která jsou v přirozeném slangu základnou pro odvozování nových pojmenování. Vzhledem k této shodě nebyl dán podnět k dotvoření scházejících pojmenování. Shodu vidíme i na rovině morfologické, kde nebylo třeba dosáhnout tvaroslovné adaptace, aby se nové lexémy mohly začlenit do flexivního systému (*čina – činy*).

S ohledem na Burgessovy autorské pojmenovovací postupy nacházíme lexémy utvořené krácením, např. lexém *čina* (*cheena*) je tvořen z výrazu *женщина* odtržením jeho první slabiky. Naopak u lexému *časo* (*chasso – часовоū*) je odtržena adjektivní koncovka. Z toho vyplývá Burgessova znalost ruské gramatiky.

Pokud bychom tuto skupinu substantiv zevrubně popisovali, nalezneme zde 22 feminin, 14 maskulin a 4 neutra. U feminin náleží 20 lexémů vzoru *žena* (*čipuka, kiška, lapka*), jedno paradigmatu růže (*tufle*) a substantivum *nížnýs* (*neežhies – нижнее белье*) díky své povaze zůstává nesklonné.

Maskulina nevykazují žádné odchylky od českých paradigmát. Lexém *collocol* v sémantickém výzamu zvonek je v českém překladu rozšířen o sufix *-čik – kolokolčik*. Šmilauer uvádí sufix *-čik*, jako prostředek k odvozování činitelských jmen, jedná se o typ „plavčik“. Uvádí, že tímto prostředkem se tvoří jména lidí charakteristických nějakou činností, stálou či jednorázovou.⁶⁹ V tomto případě se tedy jedná o autorské individuální použití daného suffixu.

Vyskytuje se zde několik plurálií tantum. V tomto případě spadají do kategorie označující části těla (*járble, šáry*) a názvy oděvů (*tufle, očky*).

Některá substantiva se vyskytují v jiném rodě, než je v češtině běžné. Jako neutrum vystupuje hlídka (*časo – chasso*), jako femininum tlačítko nebo knoflík (*knopka – knopka*) a mezi maskulina se zařadila kapsa (*karman – carman*). Pro čtenáře neznalého ruského jazyka je orientace ve významu a usuzování z kontextu značně ztíženo, pokud tuto situaci překladatel sám nemá dořešenou.

8.3.2 Verba

U osmnácti sloves této skupiny můžeme jasně jako slovotvorný prostředek stanovit derivaci příponami i předponami, jak vyplývá z níže uvedené tabulky. Tak potvrzujeme skutečnost, kterou uvádí Hubáček – nejproduktivnějšími odvozovacími příponami jsou *-ova-*, *-a-* a omezeně *-i-* a *-nu/-nou-*.⁷⁰

⁶⁹ Šmilauer, V.: Novočeské tvoření slov. SPN Praha 1971, s. 27.

⁷⁰ Hubáček, J.: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů. SPN, Praha 1971, s. 23.

Tabulka četnosti kmenových přípon

Přípona	Slovesa		Celkem
	prostá	příponová	
-ova- (6. třída)	4	3	7
-a- (5. třída)	1	6	7
-i- (4. třída)	2	0	2
-nu/nou- (2. třída)	2	0	2
Celkem	9	9	18

Ve dvou případech se objevuje sufix -nout jako typický prostředek perfektivizace prostých sloves nedokonavých. Vznikla tak momentální slovesa – *robnout* a *tolčoknout*.⁷¹

Předponovým odvozováním se ve slangu obecně většinou nerealizují nová pojmenování – vyjadřuje se jimi slovesný vid nebo se obměňuje význam základového slovesa ve smyslu příslovečného významu přidávaných předpon. Verba v této skupině jsou modifikována nevlastními předložkovými předponami do-, od-, po-, v- a z-. Čtyři slovesa jsou modifikována zápornou předponou ne- (*netolčokovat*, *neponímat*). Nejhojněji je předponami modifikováno sloveso *gujlat* (*itty*), při komparaci s anglickým originálem nacházíme shodu ve slovotvorném postupu, který zde tvoří předložky připojené ke slovesu (*itty off*, *itty in*, *itty downstairs*).⁷²

8.3.3 Adjektiva

Adjektiva jsou třetím nejzastoupenějším slovním druhem v této skupině. Z tendence začlenit se do morfologického plánu vybočují dva lexémy – *balnoj* (*bolnoj*) a *maladaja* (*molo-doy*). Tato dvě adjektiva si ponechávají adjektivní koncovky ruské -oй a -я.⁷³ Ostatní lexémy jsou plně přiřazeny k českým adjektivním paradigmátům (*nejbolšáčejší*, *čuděsný*).

8.4 Zhodnocení

Uvedené skutečnosti nám umožňují konstatovat, že v překladatelově přístupu k této skupině lexémů fundovaných ruštinu převládá nahodilost. Proto při kategorizaci nemůžeme nalézt pravidelnosti, které by bylo možno zobecnit.

71 Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia. Praha 1986. s. 418.

72 Čechová, M.: Čeština – řeč a jazyk. ISV, Praha 2000. s. 125n.

73 Havránek, B.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy 1, hláskosloví a tvarosloví. SPN, Praha 1961. s. 354.

9. Lexémy jazyka Týnů fundované angličtinou

Následující skupina lexémů se skládá ze 167 výrazů, jejichž fundující slovo pochází z angličtiny. Vzhledem k jejich počtu můžeme říci, že tvoří základ českého jazyka Týnů. Pokud se zaměříme na motivaci, jež podmínila vznik drtivé většiny těchto slov, zjistíme, že vychází z Burgessových poangličtěných rusismů, nikoli ze slov přirozeně anglických, běžně užitých v textu originálu. Jedná se tedy o ekvivalenci Burgessova nadsatismu autorským lexémem Šenkyříkovým. Pro příklad v českém textu nalezneme *ajko* (s motivací v anglickém *eye*), v originále *glazzy* (s východiskem v *глаз*). Podobně *ancintní* (ancient), v originále *starry* (старый).

V několika málo případech ponechal Šenkyřík anglický lexém na místě, kde Burgess nepoužil výraz odchýlený od anglické normy – srovnej: „... a já věděl, že od těchhle smradlavějších gražnějších bračny se nedočkám žádnýho férplej, Bog jim žahni.“ a „... and I knew I was going to get nothing like fair play from these stinky grahzný bratchnies, Bog blast them.“⁷⁴ Nebo „Nasadili sme si svoje maskýs - to byly nový výrobky, fakt chorošný, dokonale udělaný; ...“ a „We put or maskies on – new jobs these were, real horrorshow, wonderfully done really; ...“⁷⁵

Do této skupiny se zařadilo 82 substantiv, 22 adjektiv, 55 verb a 8 adverbí. Opět tedy pouze autosémantické slovní druhy.

9.1 Ortografická adaptace

Lexémů v původní ortografické podobě je minimum. Většina jich byla Šenkyříkem adaptována a více či méně úspěšně připodobněna českému jazyku.⁷⁶ Východiskem pro konečnou pravopisnou podobu slova je jeho ortoepie. Šenkyřík tudíž provedl fonetickou transkripci, čtenáři se znalostí anglického jazyka je tedy dekodování významu značně ulehčeno.

Jedinou odchylkou od fonetické transkripce je substantivum *drunkard*, které je ponecháno ve své ortografické anglické podobě, ačkoli výslovnost je odlišná.

Rozkolísanosti jsme si povšimli u zápisu slov, v jejichž výslovnosti se vyskytuje dlouhá zavřená zadní zaokrouhlená samohláska <ú>. V jednom případě je použit zápis *fútka*, ve druhém *júsf*.

Nejednotným způsobem je také použito „měkkého“ <i> a „tvrdého“ <y>. V některých případech <y> vychází z angličtiny (*pylou – pylow, sily – silly*), na několika místech si je překladatel dosadil sám (*nedygovat – dig, bygin – begin*).

⁷⁴ Burgess, A: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010, s. 67./Burgess, A.: A Clockwork Orange. Penguin Books, 1972, s. 55.

⁷⁵ Ibidem s. 14./Ibidem s. 12.

⁷⁶ Viz Burgessovu snahu všechny cizí lexémy ortograficky adaptovat, aby v anglickém textu působily přirozeně³³

Podle Mravinacové mnoho přejatých lexémů zůstává ve své původní hláskové podobě. Pravopisné adaptaci podléhají především slova, jejichž výslovnostní a pravopisná podoba se příliš neliší. Přizpůsobení pravopisu výslovnosti probíhá jednoduchými úpravami, jako je záměna jednotlivých písmen (většinou k za c) nebo jednoduchých skupin hlásek a zjednodušením zdvojených písmen. (*controlling* – *kontroling*, *time* – *tajm*, *ganja* – *gandža*). V našem materiálu jsou to např. *bell* – *bel*, *battle* – *batl*, *bread* – *bred*.⁷⁷

9.2 Slovotvorné postupy

Charakter této skupiny lexémů nabízí rozsáhlejší materiál ke zkoumání slovotvorby než lexémy jazyka Týnů fundované ruštinou. Tato diference vychází z potřeby adaptovat anglické slovní základy do češtiny.

9.2.1 Derivace

V modifikační kategorii zde nacházíme několik způsobů tvoření nových slov. U substantiv se jedná o vytvoření deminutiv odvozovacím sufixem *-ek*, *-ík* a *-íček*. Těmito sufixy se tvoří jména zdrobnělá (*kápek* – *cup*, *brotek* – *brother*, *frendík* – *friend*) a lichotná (*frendíček* – *v originále little droog*). Charakter těchto slov v některých případech odporuje kontextu – meliorativum je prostředkem vyjádření ironie.⁷⁸ Pouze jediný případ feminina bychom mohli označit za modifikaci deminutivní, jelikož se v materiálu vyskytuje lexém *najt* i *najt-ka*. Tak je vytvořena zdrobnělina 1. stupně a je zařazena ke vzoru žena.⁷⁹

Další skupinou jsou substantiva rozšířená sufixem *-ka*. Tento formant má dva produktivní významy, oba v rámci modifikační kategorie. Prvním z nich je utváření deminutiv a druhým je přechylování substantiv, tedy vytvoření slov v ženském rodě, která ve svém významu existují již v rodě mužském. U neologismů přejatých z angličtiny se přípony *-ka* s rodově diferencující funkcí využívá, pokud přirozený ženský rod není u substantiva po formální stránce vyjádřen (*au-pair* – *au-pairka*, *babysitter* – *babysitterka*).⁸⁰ V našem materiálu je této přípony použito pro morfologickou adaptaci lexémů, jejichž rodová příslušnost by jinak byla ve většině případů nejasná, umožňovala by skloňování podle paradigmat rodu mužského i ženského (*ket-ka*, *fút-ka*, *vajf-ka*). Jejich sémantický význam je však v českém jazyce vždy příslušný rodu ženskému (kočka, noha, manželka). Derivace příponou *-ka* značnou měrou přispěla jednak k adaptaci lexému do českého jazykového plánu a domníváme se, že také do značné míry usnadnila dekodování sémantického významu pro čtenáře (obzvláště neznalého anglického jazyka).

77 Mravinacová, J.: Přejímání cizích lexémů in *Neologismy v dnešní češtině*; ÚJČ AV ČR, Praha 2005; s. 188.

78 Čechová, M.: *Čeština – řeč a jazyk*. ISV, Praha 1996. s. 97

79 Dokulil, M.; Horálek, K.: *Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Academia. Praha 1986.; s. 302.

80 Opavská, Z.: *Nová pojmenování ženských osob in Neologismy v dnešní češtině*; ÚJČ AV ČR, Praha 2005; s. 41.

Dále se zabýváme slovesy. Sufix -nout je v rámci modifikační kategorie prostředkem perfektivizace prostých sloves nedokonavých.⁸¹ Tento způsob je méně častý než modifikace prefixací. Dodává slovesům takto odvozeným způsobový odstín okamžitosti slovesného děje, proto jsou označována za slovesa momentální či jednorázová. U některých sloves se v našem materiálu objevují celé vidové dvojice (*drinkat – drinknout, skrímovat – skrímnout*).

Verba jsou jediným slovním druhem, u kterého se v našem materiálu uplatnila v rámci modifikační kategorie derivace prefixací. Tato lexikální změna probíhá v rámci slovesného slovního druhu a slouží k modifikaci slovesného děje. Celkem 28 sloves bylo modifikováno devíti nevlastními, předložkovými předponami (na-, o-, od-, po-, pro-, pře-, u-, z-, za-) a dvěma vlastními, nepředložkovými (roz-, vy-).

Předpony slovesům dodávají nespočetné množství významových odstínů. Může se jednat o významy místní, časové, způsobové, či měrové. Jako nejproduktivnější se v našem materiálu jeví předpony měnící význam časový a měrový – fáze konečná vyjádřená slovesy finitními (*odlídovat, odvolknout*), začátek i konec děje signalizovaný slovesy omezovacími (*pohírovat, zagejmovat*); malá míra slovesného děje (*oklínit*) a naopak velká míra děje (*vyklínsovat*).⁸²

Specifickou předponou, která se i v našem materiálu hojně vyskytuje (u pěti sloves), je záporná předpona ne-. Od kladných sloves se jejím prostřednictvím tvoří slovesa záporná. Toto odvozování nemá prakticky žádné omezení.⁸³

Kategorie transpoziční je zastoupena pouze adjektivy dějovými. Ta se v našem případě odvozují od slovesných tvarů přechodníku přítomného ženského rodu (*skrímuující*) nebo z příčestí trpného (*rozdresovaný, zapsetovaný*).⁸⁴ ( )

Mutační kategorii zastupují substantiva utvořená jako názvy prostředků, zakončené expresivním sufixem -ák (*siňák, stěák*). Podle principu utváření příslušenských názvů vznikla i substantiva *hjaník* nebo *básmaník*. Málo zastoupenou mutační kategorii zastupuje také posesivní adjektivum *týnovský*.

9.2.2 Kompozice

Ačkoli kompozice není nejproduktivnějším slovtvorným způsobem, objevila se kompozita v námi excerpovaném materiálu. Jedná se o kompozita hybridní, skládající se nejméně ze dvou komponentů, z nichž jeden je původu domácího a jeden cizího. Mohou vznikat buď čistou kompozicí, nebo juxtapozicí. Záleží přitom často na tom, zda je první člen původu domácího, nebo cizího.⁸⁵

81 Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia. Praha 1986. s. 418.

82 Čechová, M.: Čeština – řeč a jazyk. ISV, Praha 2000. s. 125n.

83 Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia. Praha 1986. s. 388.

84 Čechová, M.: Čeština – řeč a jazyk. ISV, Praha 2000. s. 130.

85 MITTER, P.: Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem 2003. s. 51

Pokud bychom určovali vztah mezi jednotlivými komponenty, jedná se v našem materiálu o kompozita determinační. Determinativa jsou složeniny, jejichž komponenty jsou v syntaktickém vztahu podřazenosti a ve vztahu významové determinace, kdy jeden člen je sémanticky a syntakticky určován druhým, který je nadřazený (*supernásilí, andrbuči, básmaník*).

Šenkyřík v několika případech autorsky kombinuje různojazyčné komponenty a vznikají tak kompozita typu *andrbuči* (spodní prádlo) nebo *klaphoula* (držka). Specificky využívá komponent -tajm v sémantickém významu -krát – *dvatajm* (dvakrát), *několitajm* (několikrát).

Zvláštní skupinou kompozit jsou lexémy vytvořené doslovným překladem z originálu – *supernásilí – ultraviolence, plusmlíko – plusmilk*. Teoreticky bychom je mohli označit za hybridní kalky, protože jeden z morfémů je přeložen do jazyka cílového a jeden zůstává v jazyce zdrojovém.⁸⁶

9.3 Morfologická adaptace

Při zhodnocení morfologické adaptace této skupiny lexémů, docházíme k závěru, že je možné s fundujícími výrazy pracovat takovým způsobem, aby se plně začlenily do morfologického plánu češtiny. Ve všech slovních druzích se však vyskytují výjimky, které z této skutečnosti vybočují. Nejproblematictější je skupina adjektiv, jež jsou ponechána ve tvaru neskloňném (*gud, horibl, jůsfl*) oproti těm, která byla přiřazena k českým paradigmátům (*ancintní, blažkový, bérový*). Podobně vybočují i substantiva *pylou* a *windou*, která svým zakončením neodpovídají žádnému paradigmatu a v textu nejsou skloňována. Ve způsobu, kterým některé lexémy byly adaptovány a jiná ne, nenacházíme žádný systém. Domníváme se tedy, že jde opět o postup nahodilý.

---

⁸⁶ Filipec, J., Čermák, F.: Česká lexikologie. Praha 1985. s. 122.

10. Lexémy jazyka Týnů autorské a fundované ostatními jazyky

Do poslední skupiny lexémů jsme zařadili ojedinělé výrazy fundované jinými jazyky, které do Mechanického pomeranče zařadil Burgess či do překladu Šenkyřík. V této nesourodě skupině není možné určit jednotná kritéria, podle kterých by se dala zhodnotit. Uvádíme pouze lexémy zastupující jednotlivé kategorie, abychom dokreslili kompletní obraz českého překladu.

Z dalších fundovaných slov se jedná o lexém *pantalóny* (pantalones) s původem ve francouzštině a několik lexémů fundovaných němčinou. Zde konkrétně mluvíme o výrazu *šlága* (shlaga – Shläger) a *taštiík* (tashtook – Taschentucher). Šenkyřík do českého překladu začlenil také lexém *cány* a kompozitum *cánočistit* založené na německém výrazu *Zähne*. I u těchto lexémů se uplatňuje snaha o morfologickou adaptaci na stejných principech jako při práci s výše popsanými fundujícími jazyky.

Pokud se pozastavíme u Burgessových autorských slov, která většinou vyplývají z touhy po melodičnosti výrazu a celé výpovědi, v českém překladu tuto kvalitu opět nenacházíme. Dokladujeme to např. na slovní hříčce *hound-and-horny*, jež je převedena do lexému předrženy: „Na Tupounově fejsu se objevil zlej, uštvanéj a předrženej výraz ...“ – *Dim put on a hound-and-horny look of evil, ...*⁸⁷

Některé Burgessovy výrazy vycházejí z londýnského slangu, např. *rozz* (původně *rozzer*) či *cutter* (odvozenina od *bread-and-butter*) v překladu tento příznak ztrácí – *rož, katr*.

Burgessova smyšlená označení drog *vellocet*, *synthemesc* a *drencrom* Šenkyřík do češtiny převedl jako *synága*, *tolda* a *hňápec* (případně hňáček). Další Burgessovy hříčky, evokující mluvu školáků, jsou mechanicky převedeny: *skolliwoll* – *školivol*, *jamiwam* – *džemimák*. Podobně ortografická odchylka od anglické normy *seemfunah* v češtině zaniká překladem *legránka*.

Výraz pro cigaretu, kterou Burgess označil jako *cancer* (rakovina), je doslovně přeložen jako *rakovka*. Od něj jsou derivovány výrazy *rakovkování* a *rakovkový*.

Zcela nový sémantický význam nabylo lexém *kartáč*, který se stal označením pro ženu. V originále je použito výrazu *sharp* (ostrý). Čistě hypoteticky by mohl tento lexém souviset se skutečností, že ostrá břitva bývala v 19. století zbraní prostitutek. Ženy jsou v Burgessově

---

⁸⁷ Burgess, A: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010, s. 31./Burgess, A.: A Clockwork Orange. Penguin Books, 1972, s. 25.

novele předmětem sexuálního uspokojení. Proto spatřujeme posun od českého vulgarismu štětka k lexému kartáč na základě vnější podobnosti. Tento lexém je dále derivován do dalších slovních druhů – kartáčování (pohlavní styk), kartáčský (ženský).

V této skupině slov bychom také měli podotknout, jakým způsobem Šenkyřík pracuje s vlastními jmény hrdinů. Zde se uplatňuje několik přístupů – první zachovává sémantickou informaci, tedy jména Dim a Bully jsou převedena jako Tupoun a Bejk, dále se uplatňuje snaha o udržení expresivní hodnoty Georgie – Jiřík. Třetí přístup upřednostňuje ortografickou adaptaci: Pete – Pítrs. Vzniká tak opět nehomogenní skupina jmen, ve které převládají výrazy fundované češtinou s jedním neodůvodněným anglicismem.

Vedle četných výskytů zvukomalebných citoslovcí (bũũũũũũ, puf paf pff, brrrrzz-zrrr, prrrrcrr) je v textu zastoupeno i několik onomatopoických lexémů. Onomatopoická slova napodobují či reprodukují přírodní zvuky nebo jsou výsledkem lexikálního tvoření na jejich základě.

Zvukomalebná slova vznikají v rámci reprodukční kategorie. Jako příklad můžeme uvést substantivum *bumabum* v sémantickém významu bouřka nebo *mňoukadlo* – kočka. Tyto lexémy jsou motivovány přírodními zvuky, mají je imitovat. Mohou se stát základem onomatopoických sloves, která jsou s nimi souvztažná – verba *mňauat* a *šmumlat*.⁸⁸

Abreviace neboli tvoření zkratk a zkratkových slov je v Mechanickém pomeranči záležitostí okrajovou. Nalezli jsme pouze dva výskyty – *eskápěčka* a *STANAZ*. První lexém je zkratkovou odvozeninou od graficko-fonické hláskované zkratky SKP (Státní kupóny pro přestárlé). *STANAZ* (Státní nápravné zařízení) je příkladem zkratkového slova jako Čedok. Takové zkratkové slovo se stává sémanticky i morfologicky samostatnou jednotkou, která má svůj gramatický rod, přízvuk i lexikální význam.⁸⁹

---

88 Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia. Praha 1986. s 516.

89 Ibidem s. 517.

11. Závěr

Excerpovaná data získaná komparací originálu a překladu *Mechanického pomeranče* jsme rozčlenili podle motivace vzniku jednotlivých lexémů. Vycházeli jsme z fundujícího jazyka, kterým byla ruština a angličtina.

Ve skupině lexémů jazyka Týnů fundovaných ruštinou po analýze dle stanovených kritérií jsme došli k datům, která jsou omezena velikostí a nehomogenitou zkoumaného souboru, a tudíž nedovolují jejich zobecnění. Nelze jednoznačně určit, který slovtvorný postup se projevil jako produktivní. Nalezli jsme pouze několik případů derivace sufixem u adjektiv a verb, u nichž se uplatnila i derivace prefixem.

Dále jsme v této kategorii zkoumali míru morfologické adaptace, postupovali jsme podle jednotlivých zastoupených slovních druhů. Vzhledem k podobnosti ruského a českého jazyka nebylo potřeba substantiva dále adaptovat, do českého jazykového systému se až na několik výjimek zařadila přirozeně. U verb jsme jako adaptační prostředek našli derivaci sufixem a bezproblémové začlenění. Stejně tak i adjektiva byla přiřazena českým paradigmátům, až na dvě výjimky, které sledujeme projevem překladatelské nedůslednosti.

Lexémy jazyka Týnů fundované angličtinou vykazují rozkolísanost v ortografické adaptaci. Ze slovtvorných postupů jsme stejně jako u ruštiny stanovili za nejproduktivnější derivaci. Z onomaziologických kategorií byla nejčteněji zastoupena modifikace. U substantiv především tvorbou deminutiv a přechýlených jmen, což jsme u první skupiny slov nezaznamenali. Verba jsou shodně s rusky fundovanými slovesy modifikována sufixy i prefixy ve velké míře. Kategorie transpozicní se omezuje pouze na dějová adjektiva. Mutační kategorie je vzácná.

Dále se v této skupině lexémů objevují hybridní kompozita, povětšinou determinativní. V několika případech nacházíme i hybridní kalky.

Poslední smíšená skupina sdružuje několik lexémů fundovaných francouzštinou a němčinou, adaptovaných obdobně jako u předchozích dvou skupin.

Autorská slova fundovaná češtinou překladatel Šenkyřík téměř nevytváří na rozdíl od autora originálu. V tomto rozdílu spatřujeme důvod roztržitého a neozobecnitelného charakteru předešlých závěrů. Četnost derivací v překladu nesvědčí o propracovanosti překladatelského přístupu. Burgess pracoval s rodným jazykem obohaceným o modifikované ruské lexémy, které dohromady tvoří zvukomalebný celek. Tohoto výsledku se Šenkyříkovi nepodařilo dosáhnout. Domníváme se, že důvodem je kombinace všech třech výše popisovaných fundujících jazyků, přičemž čeština nehrála dominantní roli v lexiku, ale pouze v morfologii.

Tuto skutečnost si překladatel možná sám uvědomil a nabízíme toto tvrzení dokládající překlad úvodní citace z Mechanického pomeranče.

„Zvláštní,“ usmál se dr. Brodsky, „opravdu zvláštní kmenový dialekt. Víš něco o jeho původu, Branome?“

„Trocha zbytků původního městského slangu,“ řekl dr. Branom, kterej už nevypadal tak přátelsky jako dřív. „Taky trocha cikánštiny. Ale většina slov má anglosasské nebo ruské kořeny. Propaganda. Podprahová infiltrace.“⁹⁰

---

⁹⁰ Burgess, A: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010, s. 122.

Anotace

---

1. Příjmení a jméno autora

Jiřina Janošťáková

2. Název katedry a fakulty

Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

3. Název diplomové práce

Jazyk Mechanického pomeranče v českém překladu

4. Jméno vedoucího diplomové práce

Mgr. Josef Línek. Ph.D.

5. Počet znaků

74 917

6. Počet příloh

1

7. Počet titulů použité literatury

43

8. Klíčová slova

Anthony Burgess, A Clockwork Orange, neologismus, okazionalismus, jazyk Týnů

9. Anotace diplomové práce

Cílem této práce je analyzovat, jakým způsobem je specifický, uměle vytvořený jazyk nadsat talk z novely A. Burgesse Mechanický pomeranč. převeden do češtiny. Vycházíme z hypotézy, že při překladu nadsat talku do češtiny, tedy jazyka slovanského, bude nutné provést ekvivalenci ruských lexémů užitých Burgessem, jejichž podobnost s lexémy českými potlačuje autorův estetický záměr (*бумба – bitva, numb – píť*), za lexémy s morfologickým základem v jazyce anglosaském. Sledovat budeme rozsah a slovtvorbu jazyka Týnů, spolu s mírou, do které se podařilo adaptovat nově utvořené lexémy fundované cizím jazykem do českého jazykového plánu.

12. Literatura

- Brich, D.: English Literature. Oxford University Press, Oxford 2009.
- Burgess, A.: A Clockwork Orange. Penguin Books, London 1972.
- Burgess, A.: Mechanický pomeranč. Odeon, Praha 2010.
- Čechová, M.: Čeština – řeč a jazyk. ISV, Praha 2000.
- Dokulil, M.; Horálek, K.: Mluvnice češtiny 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov. Academia, Praha 1986.
- Drabble, M. (ed.): English Literature. Oxford University Press, Oxford 2000.
- Filipec, J., Čermák, F.: Česká lexikologie. Academia, Praha 1985.
- Filipec, J., Daneš, F., kol.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Academia, Praha 2007.
- Fišer, Z.: Překlad jako kreativní proces – Teorie a praxe funkcionalistického překládání. Brno 2009.
- Francouzsko-český, česko-francouzský slovník – Français-tchèque, tchèque-français dictionnaire. Fin, Praha 2010.
- Fronek, J.: Velký česko-anglický slovník/Comprehensive Czech-English dictionary. Leda, Voznice 2000.
- Havránek, B.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy 1, hláskosloví a tvarosloví. SPN, Praha 1961.
- Hilský, M.: Současný britský román. H&H, Praha 1992.
- Hubáček, J.: Malý slovník českých slangů. Profil, Ostrava 1988.
- Hubáček, J.: O českých slanzích. Profil, Ostrava 1979.
- Hübschmannová, M.: Romsko-český a česko-romský kapesní slovník; Praha, Fortuna 1998.
- Hugo J. a kol.: Slovník nespisovné češtiny. Maxdorf, Praha 2009.
- Kalita, I.: Obrysy a tvary nespisovnosti: ruština vs. čeština. Komparativní pohled. Ruský slang v procesu vývoje. Ústí nad Labem 2011.
- Karlík, P. (ed.): Encyklopedický slovník češtiny. NLN, Praha 2002, s. 405.
- Kraus, J. a kol.: Nový akademický slovník cizích slov A–Ž. Academia, Praha 2005.
- Knittlová, D. a kol.: Překlad a překládání. Univerzita Palackého, Olomouc 2010.
- Levý, J.: Umění překladu. Ivo Železný, Praha 1998.
- Martincová, O., kol.: Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2. Academia, Praha 2004.
- Maříková, H. a kol.: Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha 1996.

Mitter, P.: Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem 2003, s. 51.

Ousby, I.: Literature in English. Cambridge University Press, Cambridge 1993.

Palek, B.: Základy obecné jazykovědy; SPN Praha, 1989.

Petr.J.: Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví. Academia, Praha 1986, s. 51n.

Sochová, Z.: Co ve slovnících nenajdete: Novinky v současné slovní zásobě. Portál, Praha 1994.

Stříbrný, Z.: Dějiny anglické literatury 2. Academia, Praha 1987.

Šroufková, M. a kol.: Rusko-český, česko-ruský slovník – Russko-češskij, češsko-russkij slovar'. Leda, Voznice 2010.

Suchá, K.: Umělohmotný třípokoj (Lexikální analýza se zřetelem k neologii). Nepublikovaná diplomová práce, UP Olomouc 2011.

Šmilauer, V.: Novočeské tvoření slov. SPN, Praha 1971.

Štiková, E.: Německo-český, česko-německý slovník. František Beníšek, Teplice 2009.

Jaklová, A.: Budeme argot nově definovat? in SaS 60, 1999.

Mravinacová, J.: Přejímání cizích lexémů in Neologismy v dnešní češtině. ÚJČ AV ČR, Praha 2005.

Opavská, Z.: Nová pojmenování ženských osob in Neologismy v dnešní češtině. ÚJČ AV ČR, Praha 2005.

Světlá, J.: Nová abstraktní pojmenování in Neologismy v dnešní češtině. ÚJČ AV ČR, Praha 2005.

Světlá, J.: Nová adjektivní pojmenování in Neologismy v dnešní češtině. ÚJČ AV ČR, Praha 2005.

Utěšený, S.: K pojmenování a terminologii sociálních nářečí in Naše řeč 62, 1979.

Selton, W.: Understanding Nadsat Talk in Anthony Burgess' a Clockwork Orange, URL: <<http://voices.yahoo.com/understanding-nadsat-talk-anthony-burgess-clockwork-472506.html?cat=9>>

Rabkin, E. S.: Metalinguistics and Science Fiction In Critical Inquiry Vol 6, No. 1, Autumn 1979 <<http://www.jstor.org/stable/1343087>>

URL: <<http://www.modernlibrary.com/top-100/100-best-novels/>>

URL: <<http://www.anthonyburgess.org/about-anthony-burgess/burgess-a-brief-life>>

URL: <http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/S/SenkyrikLadislav.htm>

URL: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/>>

URL: <<http://soomka.com/nadsat.html>>

13. Slovník jazyka Týnů

Na následujících stranách nabízíme námi sestavený slovník jazyka Týnů. První sloupec obsahuje lexém českého překladu, druhý originální výraz. Třetí sloupec nabízí fundující slovo z cizího jazyka. Čtvrtý sloupec informuje o četnosti výskytu daného lexému ve všech tvarech v rámci novely.

Lexémy motivované ruštinou

babooshka	baboochka	бабушка	stařena	14
balnoj	bolnoy	больной	nemocný	2
Bog	Bog	бог	Bůh	4
bolšácký	bolshy	большущий	velký	40
bračny	bratchny	брачный	hajzl	21
brosit	brosatt	бросать	hodit	1
časo	chasso	часовой	hlídka	1
čina	cheena	женщина	žena	7
čipuka	chepooka	чепуха	nesmysl	1
čuděsný	choodessny	чудесный	nádherný	1
doguljat	gooly up	гулять	dojít	1
dotolčokovat	all tolchoked it	толчок	dostrkat	2
forela	forella	форель	nepohledná žena	4
gorlo	shiyah	горло	krk	4
gražný	grazhny	грязный	hrozný	34
gromkový	gromky	громкий	hlasitý	6
guljat	itty	гулять	jít	5
gulliver	gulliver	голова	hlava	66
chorošně	horrorshow	хорошо	pěkně	48
chorošný	horrorshow	хорошо	pěkný	52
ímja	eemya	имя	jméno	3
interesovat	interessovatt	интересовать	zajímat	2
járblbloky	jarblocks	яблоко	varlata	1
járble	yarbles	яблоко	varlata	12
kantora	cantora	контора	kancelář	5
karman	carman	карман	kapsa	17
kiška	keeshkas, guttiwuts	кишка	střeva	7
knopka	knopka	кнопка	tlačítko	2
kolokolčik	collocoll	колокол	zvonek	2
kormja	hen-korm	корм	pokrm	1
lapka	lapa	лапа	tlapka	1
lomtyk	lomtick	ломтик	kus	9
lubilubikovat	lubbilubbing	любить	souložit	2
maladaja	molodoy	молодой	mladá	1
milicjant	millicent	милиционер	policista	40
nedygovat	not kopat	копать	nechápat	44 2

nejbolšáctější	the bolshiest	большой	největší	1
nejgromkovější	the most gromky	громкий	nejhlasitější	1
neponímat	do not pony	понимать	nechápat	4
netolčokovat	not tolchock	толчок	nebít	1
neztolčokovat	not too hard of a tolchock	толчок	nezbít	1
níznýs	neezhnies	нижнее белье	kalhotky	1
očky	otchkies	очки	brýle	4
odguljat	itty off to	гулять	odejít	11
odinočky	oddy knocky	одинокий	sám	20
pišča	pishcha	пища	jídlo	12
plečo	pletchoes	плечо	rameno	16
pleník	plenny	пленный	vězeň	18
plot'	plott	плоть	tělo	30
popuganý	poogly	испуганный	vyděšený	2
popugat	poogly, getting spoogy	пугливый	vyděsit	2
prestůpnik	prestoopnicks	преступник	trestanec	11
ptica	ptitsa	птица	žena	40
rabbiták	rabbiter	работа	dělník	1
rabbitit	rabbit	работа	pracovat	5
robnout obchod	shop-crasting	красть	vykrást obchod	1
saboga	sabog	сапог	bota	3
skotyňa	scoteena	скотина	kráva	2
smotrující	smotting	смотреть	nahlížejíci	1
sovjet	soviet	совет	rada	1
spačka	spatchka, zasnoot	спать	spánek	3
sumka	soomka	сумка	štětka	1
šajka	shaika	шайка	banda	1
šáry	kiss-my-sharries	шары	řit'	8
šlapa	shlapa	шляпа	klobouk	1
šlema	shlemmy	шлем	přilba	4
tolčok	tolchock	толчок	rána	30
tolčoknout	tolchock not having you aiming	толчок	zbít	3
tolčokovat	tolchocks	толчок	bít	12
tufle	toofles	туфли	bačkory	6
vguljat	itty in	гулять	vejít	6
zguljat	itty downstairs	гулять	sejít	1
ztolčokovaný	had been tolchocked	толчок	zmlácený	1

Lexémy motivované angličtinou

ajko	glazzy	eye	oko	71
ancintní	starry	ancient	starý	2
andrbuči	undervesches	under-	spodní prádlo	1
apset	razdraz	upset	nevolnost	1
bajat	malchick	boy	chlapec	53
básmaník	poet veck	human	básník	2
batl	bitva	battle	bitva	2
bejk	cluve	beak	nos	1
bel	zvonock	bell	zvonek	1
bérový	nagoy	bare	nahý	15

bitkový	malenky	bitty	malý	49
blažka	krovvy	blood	krev	34
blažkový	krovvy	bloody	krvavý	1
bred	kleb	bread	chléb	5
brejn	oomny one	brain	mozek	1
bresty	groody part, groodies	breast	prsa	15
brotek	brat	brother	bratr	5
byginnout	nachinatt	begin	začít	1
čejn	oozy	chain	řetěz	8
decidovat se	making up rassoodocks	decide	rozhodovat se	2
drajovat	oshoos	dry	sušit	1
drajvovat	yeckat	drive	jet	2
dres	platties	dress	šaty	35
drím	sneety	dream	sen	2
drinkat	peet	drink	pít	16
drinknout	peet	drink	upít	2
drunkard	pyahnista	drunkard two, three	opilec	1
dvatajm, třitajm	two, three razzes	times	dvakrát, třikrát	1
fancy	messel	fancy	iluze	1
fejs	litso	face	obličej	76
férplej	fair play	fair play	spravedlivý	1
fír	strak	fear	strach	1
físíz	cal	faeces	špína	44
frendácky	droogie	friendly	přátelsky	1
frendíček	little droog	friend	kamarádíček	7
frendík	droog	friend	kamarád	75
frendíkovský	droogy	friend's	přátelský	5
fútka	noga	foot	noha	35
ganka	pooshka	gun	zbraň	2
gard	chasso	guard	stráž	24
gejmka	eegra	game	hra	1
gejt	shest	gate	brána	1
gud	dobby	good	dobrý	1
háro	voloss	hair	vlasý	4
házbend	moodge	husband	manžel	3
hedka	mozg	head	hlava	3
hendka	rooker	hand	ruka	53
hepenovat	sloochatt	happen	přihodit	1
hírovat	slooshy	hear	slyšet	47
hjumaník	veck	human	člověk	194
horibl	strack	horrible	hrozný	2
houla	yahma	hole	zadek	1
houm	domy	home	domov	6
ikspenzivně	dorogoy	expensive	draze	1
ír	ooko	ear	ucho	7
júsfl	polezny	useful	užitečný	1
kápek	cup, chasha	cup	hrnek	5
kaplan	chaplain	chaplain	kněz	14
kečnout	lovet	catch	chytit	3
ketek	kot	tomcat	kocour	6
ketka	koshka	catch	kočka	12
klaphoula	dermott	hole	držka	1
kúkovat	vareet	cook	vařit	1
kvikle	skorry	quick	rychle	41

láfání	smecking	laugh	smích	7
láfat se	smecking	laugh	smát se	21
lajf	jeezny	life	život	17
lips	rot	lips	ústa	77
litlko	malenky bit	little	trochu	1
luk	to viddy	look	pohled	2
luknutí	viddy	looking	nahlédnutí	1
lukovat	viddy	look	vidět	136
maník	chelloveck	human	člověk	5
many	deng	money	peníze	5
maskýs	maskies	masks	masky	4
moumentík	minoota	moment	chvilka	1
najf	nozh	knife	nůž	13
najt	nochy	night	noc	3
najtka	nochy	night	noc	14
naláfat	good for smecks	laugh	pobavit	1
nelukovat	never viddy	not look	nevidět	11
nenajfovat	not knife	not knife	neřezat	1
neprotolknout	not govoreeting none of them skazatted a	not talk	neprohodit	1
netolknout	word	not talk	neříct	3
netolkovat	not govoreeting	not talk	nemluvit	2
nojz	shoom	noise	zvuk	18
nojzovatě	shoomny	noisy	hlasitě	3
odlídovat	privodeet	lead	odvést	1
odvolkovat	ookadeet	walk	odejít	11
oklínit	cheest up	clean	očistit	1
ouldan	starry veck	old	stařík	17
ouldánek	old veck	old	stařík	1
ouldaný	starry	old	starý	76
ovošnout	cheest all over	wash	umýt	1
pejpry	gazetta	newspaper	noviny	24
píply	lewdies	people	lidé	24
plac plus-mlíko	milk-plus mesto	place	místo	5
pležr	radosty	pleasure	potěšení	1
podhjaníci	under-vecks	human	podřízení	6
podrinkování	peeting	drinking	popíjení	1
podrinkovat	peeting	drinking	popíjet	1
pohírovat	slooshy	hear	poslechnout	1
polyšpér	polyclef	poly-	šperhák	1
protolkovat	would govoreet	talk	probrat	2
přehírovat	slooshy right	hear	přeslechnout	1
purčejznout	kupett	purchase	koupit	4
pylou	podooshka	pylow	polštář	1
rejzr	britva	razor	břitva	25
remkový	zammechat	dreamy	úžasný	1
ričatý	bugatty	rich	bohatý	1
ripovat	razrezz	rip	trhat	3
rozdresovaný	unplattied	undressed	svlečený	1
rozdresovat	pull platties off	undress	svléknout	1
rozláfat	let out smeck	laugh	rozesmát	7
rozláfovaný	smecking	laughing	rozesmátý	1
rozripovaný	feel razdraz	ripped	rozervaný	4
rozripovat	razrezz	rip	roztrhat	2
sarky	sarky	sarcastic	sarkasticky	1

sejmový	sammy	same	stejný	1
sily	gloomy	silly	hloupý	1
siňák	sinny	cinema	kino	6
skrím	creeche	scream	výkřik	5
skrímnout	creech	scream	křiknout	3
skrímování	creeching	screaming	křik	4
skrímovat	creech	scream	křičet	51
skrímující	creeching	screaming	křičící	8
slípnout	spatt	sleep	vyspat se	1
smajlnout	smeck myself	smile	usmát	3
smel	nuking of scent, von of ...	smel	vůně	22
smelovatý	vonny	smelly	smradlavý	33
sojlovatý	grazzy	soiled	špinavý	4
steřák	stetho	stethoscope	stetoskop	2
stoulnout	crasting	steal	ukrást	5
stoulování	crasting	stealing	kradení	4
stupído	gloopy	stupid	hloupý	13
supernásilí	ultra-violent	super-	supernásilí	12
šugr	sakar	sugar	cukr	1
šugrový	sladky	sugary	sladký	1
tejl	raskazz	tale	příběh	1
tolkovat	govoreet	talk	mluvit	27
tukovat	clopped over	took	popadnout	1
tý	chai	tea	čaj	24
týn	nadsat	teen	adolescent	9
týnovský	nadsat	teens	adolescentní	5
uhírovat	could slooshy	hear	uslyšet	3
ulukovat	viddy	look	spatřit	1
uskrímovat	creeching off	scream	ukřičet	1
vajfka	zheena	wife	manželka	1
verd	slovo	word	slovo	39
vípoval	to platch	weep	plakat	1
vojs	goloss	voice	hlas	62
volkovat	ittying on	walk	jít	9
vyčejnout	chain	chain	uhodit řetězem	2
vyklínsovat	cheest	clean	vyčistit	1
vyskrímnout	creeched	scream	vykřiknout	17
windou	okno	window	okno	1
zafísízovaný	cally	feaces	špinavý	5
zagejmovat	to filly about with	game	pohrát si	1
zakilovat	oobivat	kill	zabít	1
zaláfat	let out smeck	laugh	zasmát	19
zapsetovaný	razdraz	upset	rozzuřený	3
zapsetovat	razdraz	upset	rozzuřit	2
zgrabovat	skvatt	grab	vytrhnout	1
zharmovat	vred	harms	zranit	1
zhírnout	slooshy	hear	slyšet	1
zhírovat	slooshy	hear	uslyšet	17
zlukovat	viddy	look	uvidět	43

Ostatní lexémy motivované jinými jazyky a autorskými slovy originálu

blbat	filly	dělat hlouposti	8
bumabum	boomaboom	bouřka	1
čajina	devotchka	dívka	43
čárlí	charlie	kazatel	25
golík	golly	jednotka měny	1
gorlový	cut-throat	hrdelní	9
hňápec	synthemesc	droga	2
jajkovák	eggiweg	vejce	6
katr	cutter	peníze	14
legránka	seemfunnah	vtipálek	2
mlíkovat, drogovat, blbat	milking, coking, fillying		2
mrskačka	plunge	kalhoty	2
pantalóny	pantalonies		2
předržený	hound-and-horny	kouření	1
rakovčení	cancer-smoke	cigareta	14
rakovka	cancer	cigaretový	1
rakovkový	cancery	peníze	15
rozkoše	pretty polly	policie	23
rož	rozz	senzace	1
senzačnost	gorgeousness	senzace	1
skvěloba	gorgeosity	buzerant	7
sodák	sod	holub	1
sprůg	sproog	štětka	1
sumka	soomka	droga	5
syňága	velocet	touha	1
šilnakost	shilarny	škola	3
školivol	skolliwoll	klacek	4
šlága	shlaga	rvát	7
šlágovat	dratsing	cigareta	1
šňáпка	snoutie	čenich	1
šňout	sniffer	padouch	1
špatenka	baddiwads	klíč	2
špérek	klootch	kalhoty	1
šponkáče	very tight tights	sex	1
špuntování	plunging	sex	1
šungl	dook	kousek	1
tabatěrka	lighter	stařena	2
téčko s emkem	pee and em	rodiče	5
teřich	pot	břicho	4
tolda	drencrom	droga	2
vetšoun	decrep	sešlý stařec	1
zrounovanej	in-the-land	zfetovaný	1
žvejck	mounch	sousto	1

Abstract

„What’s it going to be then, eh?“ Question is an entry into the world of Alex and his three droogs, the world of Anthony Burgess novella *A Clockwork Orange*, whose language fascinated literary critics and linguists since its first release in 1962.

This work aims to analyze the Czech translation and transformation of Burgess language experiment to the Slavic language, on which it was originally based. We analyze Ladislav Šenkyřík translation vocabulary and then manner and extent to which foreign borrowings are adapted to Czech language system.

In the introduction we present a brief excursion into the life and works of Anthony Burgess. To clarify the social context we summarize *Clockwork Orange* the facts. Attention to the original form of Burgess made slang called Nadsat is taken into consideration. Then we deal with general sociolects issues in Czech focusing primarily on slang. We are interested in the problems of translation applied slang in fiction.

The theoretical basis of our analysis is a description of Czech vocabulary enrichment with emphasis on neolexia. Nomenclative categories are taken to consideration. The analyzed material consists of an inventory of lexemes excerpted from the full text of *The Clockwork Orange*. More than three hundred items we divide into groups by language, and a condition that motivated their creation.

We came to two key categories – starting with lexemes originated in English and lexemes formed the basis of the original Burgess Nadsat language, that is a staple in Russian. In these groups, we tried to clarify the origin of individual words and their orthographic adaptation. Orthographic adaptation in both groups follows the spirit of simplified phonetic transcription. Simple adaptation of the basic English lexemes correspond to neologism adaptation in the current trend. The lexemes of language Nadsat we see a clear tendency to return to forms of phonetic transcription of Russian.

Each of the designated groups we further analyze individually by its part of speech, which are nouns, verbs, adjectives and adverbs. As the only productive way of word formation has proved to derivative, mainly by suffix, rarely by prefix (with verb modification and comparison of adjectives). For each part of speech we take into account contained nomenclative categories – modification, mutation and transposition.

The analysis showed that the Šenkyřík created hybrid occasionalisms fully adapted to Czech language system without major deviations. This fact supports the idea of a small degree of individualization, allowed to the speaker using distinctive language system, unless it’s impossible to decode language for other users.

In the final mixed lexemes group encountered other types of word formation, especially hybrid composition with one component originating from a foreign language. Marginally mention the onomatopoeic word imitating and reproducing natural sounds and lexemes derived from them. The last word formation is represented by way abbreviation.